

”Kuin peiliin katsoisi”

Asiakkaiden näkemyksiä työkyvyn huomioimisesta työllistymistä edistävien palvelujen ajalta

Katja Lahtonen

Opinnäytetyö

Toukokuu 2018

Sosiaali- ja terveysala

Kuntoutusohjauksen ja - suunnittelun koulutusohjelma

Tekijä(t) Lahtonen, Katja	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä toukokuu 2018
	Sivumäärä 67	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: kyllä
Työn nimi "Kuin peiliin katsoisi" Asiakkaiden näkemyksiä työkyvyn huomioimisesta työllistymistä edistävien palvelujen ajalta		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Leila Nisula, Kaisa Lällä		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystyö- tahtymä Soiten aikuissosiaalityön osatyökykyisten asiakkaiden näkemyksiä työkyvyn hu- mioimisesta työllistymistä edistävien palveluiden aikana. Tutkimuksella pyritään kuvaa- maan mitkä tuen muodot ovat olleet asiakkaiden näkemyksen mukaan merkityksellisiä työ- kyvyn huomioimisen ja edistämisen kannalta. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa työllistymistä edistäviin palveluihin osallistumisen merkityksestä koettuun työkykyyn.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka toteutettiin teemahaastatteluilla neljälle työl- listymistä edistävään palveluun osallistuvalla asiakkaalla. Tutkimustulokset osoittavat, että asiakkaat peilaavat omaa työkykyisyyttään avoimien työmarkkinoiden vaatimuksiin. Asiak- kaiden näkemyksen mukaan työkyvyn osa-alueista tärkeimmiksi nousee työssä suoriutumi- sen kannalta fyysinen ja psyykkinen toimintakyky sekä ammattitaidon ylläpitäminen. Työl- listymistä edistävien palveluiden aikana työkykyä huomioidaan asiakkaiden näkemyksen mukaan ammattitaidon, työkokemuksen sekä aikaisemman työssä suoriutumisen kartoitta- misella, fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn selvittämisellä sekä työajan- ja työtehtävien muokkaamisella. Asiakkaille merkityksellisiä tuen muotoja ovat työn tekeminen ja siitä saa- dut onnistumisen kokemukset, työkyvyn arviointi, palautteen saaminen työstä suoriutumi- sesta, palveluohjaus, työtehtävien räätälöinti, sosiaaliset kontaktit ja tunne työyhteisöön kuulumisesta. Tämän tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että työllistymistä edistävien palvelujen ohjauskäytäntöjä voidaan kehittää asiakaslähtöisimmiksi huomioimalla osatyö- kykyisten asiakkaiden työkykyä kokonaisvaltaisemmin, lisäämällä yksilöllisen ohjauksen ja palautteen määrää, huomioimalla henkistä jaksamista ja asiakkaiden yksilöllisiä elämänti- lanteita sekä varmistamalla työympäristön ja laitteiden ajantasaisuus.</p>		
Avainsanat (asiasanat) työkyky, osatyökyky, työllistymistä edistävät palvelut, kvalitatiivinen tutkimus		
Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Lahtonen, Katja	Type of publication Bachelor' s thesis	Date May 2018
		Language of publication: finnish
	Number of pages 67	Permission for web publi- cation: x
Title of publication "Like looking in the mirror" The clients views of observing the ability to work from the time of services that forward employment.		
Degree programme Rehabilitation counselling and guidance		
Supervisor(s) Leila Nisula, Kaisa Lällä		
Assigned by -		
<p>Abstract</p> <p>The objective of the thesis is to picture the views of Keski-Pohjanmaa social- and health service group Soites adult social work clients with part-time working ability, in observing working ability during services that help forward employment. The research aims to picture which forms of support have been meaningful according to the views of the clients in observing and promoting working ability. The purpose of the research is to add knowledge about how attending services that promote employment has an effect on the working ability. The thesis is a qualitative study, that was carried out by theme interviews with four clients attending services that help forward employment. The research shows that the clients mirror their own work ability to the demands of the open labor market. According to the views of the client, the most important areas of working ability on behalf of performance at work, is the physical and mental performance and the uphold of professional skill. During the services that help forward employment the work ability is observed in relation to the client by mapping professional skill, work experience and performance at previous employments, by examining the physical and mental performance and by modifying working hours and assignments. Meaningful forms of support to the clients are the actual working and the attained experience of succeeding in it, evaluation of performance, feedback acquired from managing the task, service guidance, customization of assignments, social contacts and the feeling of being part of a working community. In light of the research results, the guidance practices of services that help enhance employment can be improved to have a more customer oriented approach by noticing the performance of clients with part-time work ability more comprehensively, by adding personal guidance and feedback, by paying attention to the mental vigour and the clients individual life situations and by ensuring that the work environment and equipment is up-to-date in order to enable maintenance of professional skill.</p>		
Keywords/tags (subjects) work ability, part-time work ability, Services that promote employment, qualitative study		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Työllistymisen edistäminen	4
3	Kuntouttava sosiaalityö	7
	3.1 Asiakaslähtöisyys aikuissosiaalityössä	8
4	Työkykyisyys on monisyinen vyyhti.....	9
	4.1 Toimintakyvyn osa-alueet.....	9
	4.2 Työkyvyn osa-alueet	11
	4.3 Osatyökykyiset työnhakijoina	13
	4.4 Valtaistuminen osana kuntoutumisprosessia.....	15
5	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	17
6	Kvalitatiivinen tutkimus.....	18
7	Tutkimuksen toteuttaminen	20
	7.1 Kohderyhmä.....	20
	7.2 Aineiston keruu	20
	7.3 Aineiston analysointi.....	22
	7.4 Eettisyys ja luotettavuus.....	23
8	Tutkimustulokset.....	24
	8.1 Haastateltavien näkemys omasta työkyvystä.....	25
	8.2 Haastateltavien odotukset ja tavoitteet.....	26
	8.3 Suunnitteluvaiheen työkyvyn huomiointi.....	27
	8.4 Työkyvyn huomiointi työtoiminnan aikana	29
	8.5 Näkemyksiä valinnanmahdollisuudesta ja päätöksenteosta.....	32
	8.6 Hyvät käytännöt ja kehittämiskohteet	34
	8.7 Näkemyksiä työkyvyn muutoksista ja merkityksellisistä tuen muodoista ...	38

9	Pohdinta.....	41
10	Johtopäätökset.....	43
	Lähteet	46
	Liite 1. Teemahaastattelun runko ja tarkentavat kysymykset.....	50
	LIITE 2 Haastateltavien näkemykset taulukoituna teemoittain.....	57
	Liite 3 Kirje asiakkaille ja suostumus tutkimukseen.....	63

1 Johdanto

Työllisyyden ja kilpailukyvyn parantaminen, terveyden edistäminen, varhainen tuki sekä osallistava ja työhön kannustava sosiaaliturva ovat osa tämän hetkisen hallitusohjelman painopistealueita ja niihin liittyvien kärkihankkeiden teemoja. Näitä painopistealueita pyritään kehittämään konkreettisilla toimilla joita ovat mm. asiakaslähtöisyyden parantaminen ja asiakkaiden kuuleminen sekä erilaisten työllistymiseen ja osallisuuteen liittyvien kannustinloukkujen purkaminen. (Kärkihankkeet ja säädösvalmistelu 2017.)

Kun pyritään parantamaan työllisyyttä ja tukemaan työssä pysymistä, on yksi keskeistä kehittämistoimien kohderyhmistä osatyökykyiset työnhakijat. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 55 prosentilla Suomessa vakinaisesti asuvista 15–64-vuotiaista on yksi tai useampi pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma. Vastausten perusteella kaikista työkäisistä 18 prosenttia kokee, että heidän pitkäaikainen sairaus tai toimintarajoite vaikuttaa työmahdollisuuksiin. (Taskinen 2012.)

Laki työttömyysturvan aktiivimallista tuli voimaan vuoden 2018 alusta. Aktiivimalli edellyttää, että kaikkien työttömänä olevien työnhakijoiden on täytettävä ns. aktiivisuusedellytys, jotta he säilyttävät oikeutensa täysimääräiseen työttömyysetuuteen (STM 2018). Aktiivimalli koskee myös osatyökykyisiä työnhakijoita ja sitä onkin kritisoitu mm. niiden osatyökykyisten työnhakijoiden kannalta eriarvoistavaksi, jotka eivät pysty terveystilanteensa vuoksi osallistumaan tarjolla oleviin työllistämistoimiin, mutta eivät kuitenkaan täytä sairastakuutuslain mukaisten etuisuuksien kriteereitä.

Osatyökykyisten työnhakijoiden kuntoutumispolut ovat yksilöllisiä ja vaativat työkyvyn huomioimista palvelujen suunnittelu- ja toteutusvaiheessa. Osatyökykyisen työnhakijan on usein helpompi lähteä kuntoutumispolullaan siirtymään kohti työelämään työllistymistä edistävien palveluiden avulla. Kuntoutumispolku palkkatyöhön

voi kestää jopa useita vuosia, joten on tärkeää kerätä asiakkaiden näkemyksiä siitä, miten heidän työkykyä on vuosien varrella työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitu ja mitkä tuen muodot heidän näkemyksen mukaan ovat olleet merkityksellisiksi työkyvyn edistämisessä.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kuvata osatyökykyisten asiakkaiden näkemyksiä työkyvyn huomioimisesta työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- ja toteutusvaiheissa. Teemahaastatteluilla koottujen näkemysten ja johtopäätösten pohjalta voidaan edelleen kehittää aktivointityön ohjauskäytäntöjä asiakaslähtöisemmiksi niin työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- kuin toteutusvaiheissa.

2 Työllistymisen edistäminen

Pohjoismaiden ministerineuvoston työelämäalan yhteistyöohjelma on laadittu vuosille 2018–2021. Ohjelmakaudella työelämäalan yhteistyön yksi painopistealue on pyrkimys parantaa osaavan työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa sekä lisätä erityisesti heikossa asemassa olevien ryhmien työmarkkinoille osallistumista. Yhteistyöohjelman mukaan henkilöt, joilla on alentunut työkyky toimintarajoitteesta johtuen, ovat työllistymisen pyrkimyksistä huolimatta työelämän ulkopuolella yhä useammin. Yhteistyöohjelmassa suunnataan huomio osallistumista vaikeuttaviin toimintarajoitteisiin sekä tehokkaisiin toimiin, joilla mahdollistetaan yhä useamman pääsy työelämään. Ohjelman mukaan on tärkeää keskittyä myös työmarkkinoiden esteiden poistamiseen ja mahdollisuuksien parantamiseen sekä erilaisten työkannustinten luomiseen. (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2018.)

Suomessa maaliskuun 2018 työllisyyskatsauksen mukaan työnhakijoista työttömiä työnhakijoita oli 264 100. Työnhakijoista oli työssä olevia 165 400, joista 141 400 oli

yleisillä työmarkkinoilla ja 24 100 työ- ja elinkeinohallinnon palveluilla työllistettynä. Työvoimaan kuulumattomia työnhakijoita oli 132 800, joista 64 700 oli koulutuksessa ja 40 700 oli työllistymistä edistävässä palvelussa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

Suomessa vakinaisesti asuvista 15–64-vuotiaista 55 prosentilla on todettu olevan yksi tai useampi pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma. (Tilastokeskus 2012). Tilastokeskuksen teettämässä kyselyssä vastaajat itse arvioivat vaikuttiko heidän terveysongelma ansiotyön tekemiseen. Työttömänä olevat vastaajat arvioivat terveysongelmansa vaikutusta koskien työympäristöä jonka he työllistyessään ajattelisivat kohtaavansa. Saatujen vastauksien perusteella 18 prosenttia kaikista työikäisistä kokee, että heidän ilmoittamansa pitkäaikainen terveysongelma tai toimintarajoite vaikuttaa tavalla tai toisella työmahdollisuuksiin. Saadusta tuloksesta ei kuitenkaan voi suoraan päätellä, että suomalaisista olisi vastaava määrä osatyökykyisiä. Tutkimuksesta selviää kuitenkin, että vajaalla viidenneksellä työikäisistä on terveydentilan vuoksi joi-
tain työrajoitteita. (Taskinen 2012.)

Julkisilla työvoima- ja yrityspalveluilla eli TE-palveluilla, pyritään edistämään työmarkkinoiden toimivuutta osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisella, kehittämällä kansalaisten työllistymiskykyä sekä tukemalla työnhakijoiden työllistymistä ja turvaamalla työvoiman saatavuutta. Työ- ja elinkeinotoimistot tarjoavat monipuolisesti palveluita, jotka tukevat työllistymistä ja kouluttautumista ammattiin. Työllistymistä edistäviä palveluita ovat mm. uravalmennus, työkokeilu ja koulutuskokeilu, työvoimakoulutus, omaehtoinen opiskelu työttömyysetuudella tuettuna ja kuntouttava työtoiminta. (Te-Palvelut 2018.)

Aho, Tuomala, Hämäläinen ja Mäkiäho (2018) tekemän tutkimuksen mukaan työvoimapalveluihin valikoituu työllistyvyydeltään ja taustaltaan hyvin erilaisia työnhakijoita. Tutkimustulosten mukaan työllistymistä edistäviin palveluihin osallistumiselle voi olla perusteita myös silloin, kun palveluilla ei keskimäärin katsota olevan merkit-

tävää vaikutusta työllistyvyyteen. Tulosten mukaan esimerkiksi sosiaaliturvan vastikkeellisuuden toteuttaminen, köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisy sekä työkyntöisyyden ylläpitäminen voivat olla perusteita palveluihin osallistumiselle. Tutkimustuloksissa nousi esille, että toistuva osallistuminen työvoimapalveluihin on yleistä. Toistuvasta osallistumisesta suuri osa on katsottu tutkimustulosten mukaan olevan polutusta, eli uudelleen palveluun osallistumisen katsotaan täydentävän edellistä. (Aho, Tuomala, Hämäläinen, Mäkiäho 2018.) Laki kuntouttavasta työtoiminnasta tuli voimaan vuonna 2001. Laissa kuntouttava työtoiminta määritellään kunnan järjestämäksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on parantaa pitkään työttömänä olleen asiakkaan elämänhallintaa ja luoda edellytyksiä työllistymiselle. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, 2 §).

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen lisäksi laki velvoittaa työvoimaviranomaista ja kuntaa laatimaan asiakkaalle yhdessä hänen kanssaan aktivointisuunnitelman. Laki tarkentaa aktivointisuunnitelman sisältöä niissä tapauksissa kun suunnitelmaan kuntouttavaa työtoimintaa seuraavasti: ”Jos aktivointisuunnitelmaan tai monialaiseen työllistymissuunnitelmaan sisällytetään kuntouttava työtoiminta, on siitä kirjattava suunnitelmaan ainakin kuntouttavan työtoiminnan kuvaus ja toiminnan järjestämispaikka, kuntouttavan työtoiminnan päivittäinen ja viikoittainen kesto, kuntouttavan työtoiminnan jakson alkamisajankohta ja pituus, henkilölle kuntouttavan työtoiminnan ohella tarjottavat muut sosiaalipalvelut sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalvelut, sekä ajankohta, jolloin viimeistään arvioidaan kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia henkilön työllistymismahdollisuuksille ja päätetään jatkotoimista sekä aktivointisuunnitelman tai monialaisen työllistymissuunnitelman uudistamisesta”. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, 2 §).

STM:n ja Kuntaliiton asiantuntijaryhmän jäsenet Kari Ilmonen, Päivi Kerminen ja Erja Lindberg toivat kuntouttavan työtoiminnan määritelmään uuden, työ- ja toimintakykyä enemmän painottavan näkökulman: ”Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain 17 §:n mukainen sosiaalipalvelu, jonka tavoitteena on estää pitkään jatkuvan

työttömyyden kielteiset vaikutukset asiakkaan toimintakykyyn. Kuntouttava työtoiminta voi luoda väyliä työelämään, auttaa toimintakyvyn palauttamisessa tai jäljellä olevan toimintakyvyn ylläpitämisessä.” (STM 2011).

Karjalainen ja Karjalainen (2010) toteavat empiirisessä tutkimuksessaan ”Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipoliitikkaa vai työllisyyspolitiikka?”, että kuntouttava työtoiminta on tutkimuksen tulosten mukaan enemmän sosiaalipoliittinen kuin työllisyyspoliittinen toimenpide. Aineisto tutkimukseen on kerätty Espoon, Helsingin ja Vantaan kuntouttavan työtoiminnan asiakkailta ja työntekijöiltä kyselylomakkeilla ja haastatteluilla. Tutkimustuloksissa käy ilmi, että kuntouttava työtoiminta toimii ensisijaisesti apuvälineenä asiakkaan hoidon ja kuntoutumisen rinnalla sekä hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäjänä. Tutkimustulosten mukaan työtoimintaan osallistuvien asiakkaiden kohdalla nopeat työelämään siirtymiset ovat harvinaisia. Kuntouttava työtoiminta on osalle asiakkaista toimintakykyä ylläpitävää ja se voi olla ainoa yhteisöllinen toiminta, jossa he selviytyvät. Tutkimuksessa selvitettiin myös asiakkaiden omaa arviota työkyvystään. Tulosten mukaan tutkimukseen osallistuvat asiakkaat vertasivat omaa työkykyään enemmän suoriutumiseen työtoiminnassa olevista työtehtävistä, kuin avoimien työmarkkinoiden työtehtävistä. (Karjalainen & Karjalainen 2010.)

3 Kuntouttava sosiaalityö

Tämä opinnäytetyö suuntautuu aikuissosiaalityön kentälle, erityisesti kuntouttavaan sosiaalityöhön. Kuntouttavan sosiaalityö pyrkii vastaamaan työttömien aktivointihaasteeseen ja sen lähtökohtana on aktivointia korostava sosiaalipoliittikka. (Juhila 2008).

Aikuissosiaalityö edustaa sosiaalipalvelujärjestelmässä tapaa järjestää palvelut ikäryhmäperustaisesti. Aikuisille suunnatuilla sosiaalipalveluilla tarkoitetaan täysi-ikäisten, yli 18-vuotiaiden, sosiaalipalveluita. Aikuissosiaalityön asiakaskunta on laaja, jolloin sekä sen tarkka rajaaminen, että itse aikuissosiaalityön käsitteellinen määrittely on tämän vuoksi vaikeaa. Aikuissosiaalityön- ja palveluiden tarpeeseen liittyvät olennaisesti aikuisikäisen väestön ongelmat, kuten toimeentulo-ongelmat, työttömyys, päihdeongelmat ja asunnottomuus. (Jokinen & Juhila 2008, 262.)

3.1 Asiakaslähtöisyys aikuissosiaalityössä

Asiakaslähtöisessä ajattelussa sosiaalihuollon järjestämisen ja toteuttamisen lähtökohtana tulee olla aina ensisijaisesti asiakkaan ja hänen perheensä tai muun lähipiirinsä tuen ja palveluiden tarpeet. Keskeistä asiakaslähtöisyydessä on asiakkaan omien voimavarojen vahvistaminen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (Vuorinen 2017.)

Sosiaalihuoltolakityöryhmä (2012) määritteli asiakaslähtöisyyden sosiaalihuoltolain uudistuksen valmisteluvaiheessa seuraavasti: ”Asiakaslähtöisyydessä on kyse sosiaalihuollon toiminnan arvoperustasta, jonka mukaan jokainen asiakas kohdataan ihmisarvoisena yksilönä hyvinvointi-vajeesta riippumatta. Asiakaslähtöisyyden keskeinen ominaisuus on, ettei palveluja järjestetä pelkästään organisaation, vaan juuri asiakkaan tarpeista lähtien mahdollisimman toimiviksi. Asiakaslähtöisessä toiminnassa asiakas osallistuu itse alusta asti palvelutoiminnan suunnitteluun yhdessä palveluntarjoajien kanssa. Asiakaslähtöisen palvelutoiminnan tulisi alkaa asiakkaan esittämistä asioista ja kysymyksistä sekä olla vastavuoroista. Tämä edellyttää asiakkaalta ja palvelutarjoajalta vuoropuhelua ja yhteisymmärrystä siitä, miten asiakkaan tarpeet voidaan olemassa olevien palvelumahdollisuuksien kannalta tyydyttää parhaalla

mahdollisella tavalla.” (STM 2012) Tätä asiakaslähtöisyyden määritelmää käytetään myös STM:n vuonna 2017 julkaisemassa sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa.

Asiakkaan kuuleminen ja hänen tavoitteidensa huomioiminen ovat osa asiakaslähtöistä ja voimavarakeskeistä sosiaalityötä. Tavoitteelliselle toiminnalle on edellytyksenä, että toimintalinjat ja tavoitteet määritellään asiakkaan kanssa yhdessä. Asiakkaalle pyritään muodostamaan sellaiset olosuhteet, joissa he voivat löytää omat voimansa ja vahvuutensa ja jotka auttavat ongelmien ratkaisemisessa. Tämän periaatteen takana on ajatus yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksesta, jossa yksilö ei ole koskaan ympäristöstään irrallinen. Yksilön toimintavoiman kasvattaminen ("empowerment") voidaan määritellä yksilön valintojen ja sosiaalisen ympäristön väliseksi ihannetilaksi. (Rostila 2001, 39).

Jotta sosiaalityön asiakkaat saavat tarvitsemansa asiakaslähtöisen avun ja tuen, tulee aikuissosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen löytää vahva asema tulevissa sote-rakenteissa ja integraatiossa sekä työllistymisen ja kuntoutuksen yhteistyörakenteissa. Vahva sosiaalityö ja vaikuttava sosiaalinen kuntoutus, kuntouttava yhteistyöote ja oikein toteutettu aktivointi varmistavat sen, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat ihmiset saavat tarvitsemansa avun ja tuen. (Väänänen-Fomin & Formanen 2017, 60).

4 Työkykyisyys on monisyinen vyyhti

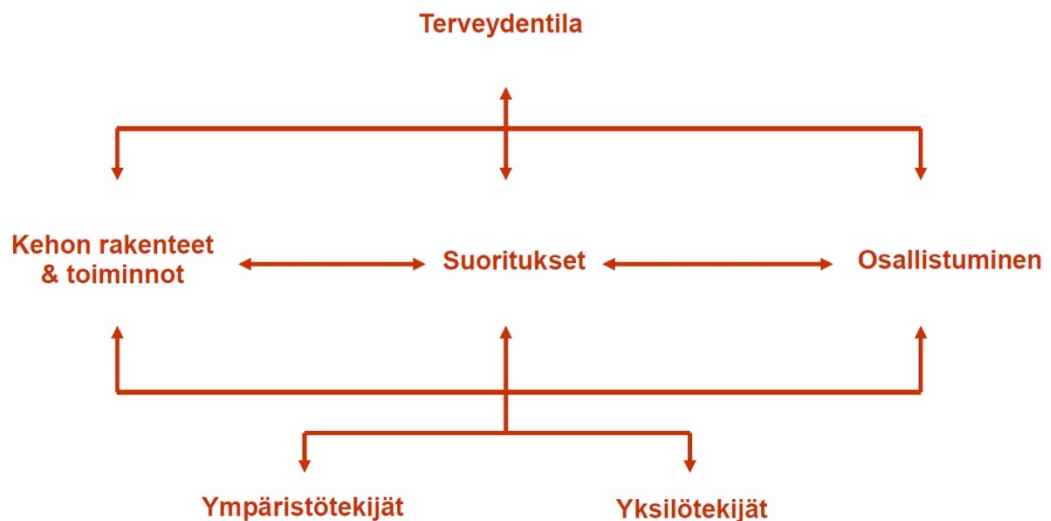
4.1 Toimintakyvyn osa-alueet

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) määrittelee toimintakyvyn kyvyksi selviytyä jokapäiväisestä elämästä kulloisessakin elämäntilanteessa sekä saavuttaa omalle elämälle asetettuja tavoitteita tai toiveita. Toimintakyky nähdään moniulotteisena käsitteenä, jota voidaan jäsentää usealla eri tavalla. Usein käytetty tapa on toimintakyvyn

jakaminen neljään osa-alueeseen: fyysinen, psyykkinen, kognitiivinen ja sosiaalinen toimintakyky. Toimintakykyä voidaan arvioida suoriutumisessa näihin eri osa-alueisiin liittyvissä toiminnoissa. Arvioinnissa huomioidaan aina ympäristötekijät. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi esteettömyys, käytössä oleva teknologia sekä toisen henkilön antama apu sekä asenteet. (THL 2018).

Ihmisen toimintakykyä monitasoisesti kuvaava ICF- luokitus on lähestymistapa, jonka avulla voidaan toimintakyvyn kuvaamisen lisäksi luokitella tietoa toimintakyvystä. Kansainvälisen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokituksen, ICF:n lähestymistavassa toimintakyky ja toimintarajoitteet ymmärretään moniulotteiseksi, vuorovaikutukselliseksi ja dynaamiseksi tilaksi, joka koostuu yhteisvaikutuksesta yksilön, hänen terveydentilansa ja ympäristön kanssa. (Paltamaa & Perttinä 2015.) Kuviossa 1 on kaavio ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteista (THL 2016).

ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet

Kuvio 1. Kaavio ICF- luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet (THL2016).

Ympäristötekijät voivat ICF:n mukaan olla toimintakykyä edistäviä tai estäviä. Ihmisen toimintakykyä nähdään estävänä tekijänä esimerkiksi vaikeus palvelujen saannissa, asiakkaan läheisten tai työnantajien kielteiset asenteet tai riittämätön tai puuttuva tuki tai tilanteisiin sopimattomat tai epäkäytännölliset tuotteet ja teknologiat. Esimerkiksi esteettömäksi rakennettu ympäristö on puolestaan toimintakykyä edistävä tekijä. (Paltamaa & Perttinä 2015.)

Sosiaalisina toimintakyvyn osa-alueina pidetään mm. sosiaalisuutta, kommunikaatio-taitoja ja esimerkiksi kykyä tuoda omaa osaamistaan esille. Nämä sosiaalisen toimintakyvyn ulottuvuudet liittyvät keskeisesti myös työkykyyn ja työelämässä toimimiseen. Tämä toimintakyvyn malli on siis pohjana työkyky-käsitteen määrittelyssä. (Mäkitalo, Suikkanen, Yli-Sassi, Linnakangas 2008, 530.)

4.2 Työkyvyn osa-alueet

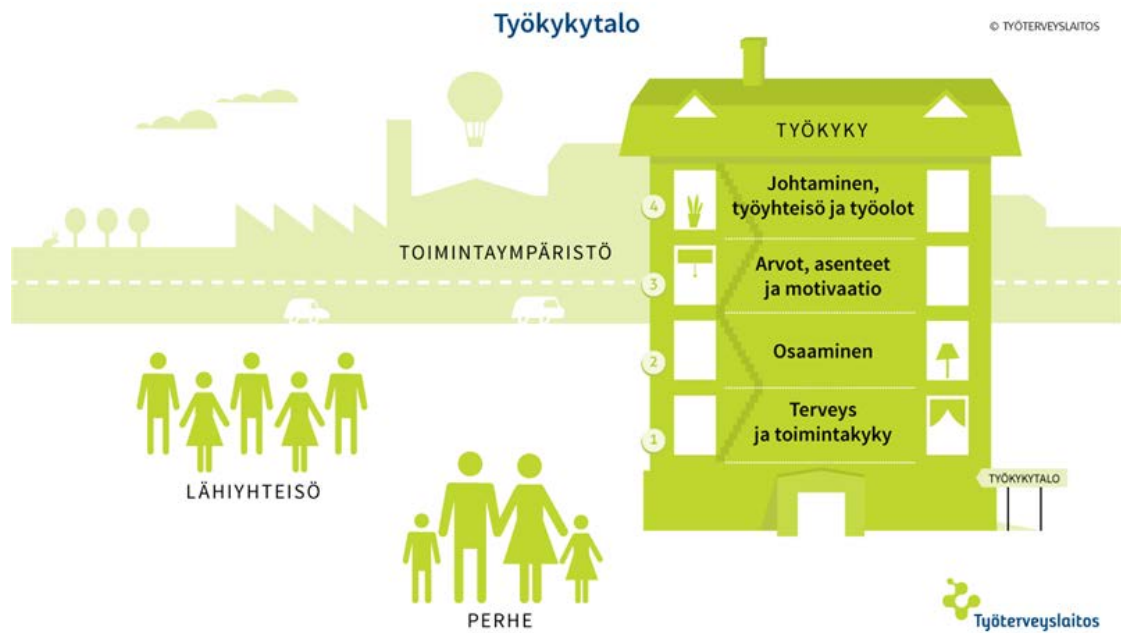
Työkyvyllä tarkoitetaan sitä toimintakyvyn osaa, joka täytyy työssä ottaa huomioon. Tämän ajattelun mukaan yhtenä työkyvyn heikkenemisen keskeisimmistä syistä pidetään fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn heikkenemistä. (Mäkitalo, Suikkanen, Yli-Sassi, Linnakangas 2008.)

Työkyvyn ulottuvuudet- julkaisun kirjoittanut toimikunta toteaa työkyky- käsitteen muuttuneen yhteiskunnallisen kehityksen myötä lääketieteellisesti painottuneesta määrittelystä enemmän työn vaatimusten ja yksilön voimavarojen tasapainon tarkasteluun. Työkyky ei toimikunnan mukaan sijoitu millekään yksittäiselle tieteenalalle, joka voisi sen yksiselitteisesti määritellä. (Gould, Järvisalo, Ilmarinen, Koskinen 2006, 17-18.)

Työkyvyn moninaisuutta on mahdollista Gould ym. (2006, 34) mukaan tarkastella työkykytalo-mallilla, sen ydinrakenteilla ja ympäristöllä. Mallissa koettuun työkykyyn liittyviä rakenteita kuvataan terveyden, toimintakyvyn, osaamisen, työn, lähiyhteisön ja sen hetkisen elämäntilanteen näkökulmasta. Kuvaa koetusta työkyvystä voidaan täsmentää löytämällä työkyvyn kannalta tärkeimmät tekijät.

Professori Juhani Ilmarinen (2014) kuvaa työkyvyn kuuluvan työhyvinvoinnin suurempaan kokonaisuuteen. Ilmarisen mukaan työkykyä voi tarkemmin havainnollistaa työkykytalo- mallilla. Hänen mukaansa työkykytalon kolme alinta kerrosta kuvaa ihmisen iän myötä muuttuvien voimavarojen lisäksi työn muuttumista, joka on seurausta toimintaympäristön muutoksesta. Työkykytaloissa työkyvyn pohjakerroksen muodostaa terveys sekä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky. Pohjakerrokseen kohdistuu aina koko muun rakennelman paino. Työkykytalon toisessa kerroksessa on ammattitaito ja osaaminen. Osaamiseen luetaan kuuluvaksi myös pätevyys kehittää omaa työtä sekä toimiminen työyhteisössä. (Ilmarinen 2014.)

Talon kolmas kerros on varsin avoin erilaisille vaikutteille. Siellä sijaitsee arvot, asenteet ja motivaatio. Omien voimavarojen, työn ja muun elämän välistä tasapainoa käsitellään tässä kerroksessa. Työkykytalon suurin ja painavin kerros on neljäs kerros, joka kuvaa työtä ja siihen liittyviä tekijöitä kuten työnvaatimukset, organisointi, työyhteisön toimivuus ja johtaminen. Ylin kerros kuvainnollisesti painaa alempana olevia kerroksia. Ilmarisen mielestä nykykäsityksen mukaan työkyvyn määrittelyssä tulisi osana käyttää positiivisia termejä työnimu ja voimaantuminen eli valtaistuminen. (Ilmarinen 2014.) Kuviossa 2 on kuvattu Ilmarisen kehittämä työkykytalo.

Kuvio 2. Työkykytalo (Työterveyslaitos 2016).

Opinnäytetyössä tarkastellaan työkykyä yksilön näkökulmasta. Gold ym. (2006) toteaa, että vaikka työkykyä tarkastellaan yksilön kokemuksena, ei kyse ole kuitenkaan pelkästään yksilön ominaisuudesta, vaan koettu työkyky on aina sidoksissa työntekijän lisäksi työn tekemisen muotoihin, sen sisältöön, organisaation toimintaan sekä kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen ympäristöön. Nämä kaikki tekijät välittyvät työkyvyn käsitteeseen työntekijän kokemuksen ja arvioiden kautta. (Gould, Järvisalo, Ilmarinen, Koskinen 2006.)

4.3 Osatyökykyiset työnhakijoina

Yleisesti osatyökykyisyys tarkoittaa sitä, että työntekijä ei suoriudu täydellisesti työnsä asettamista vaatimuksista. STM:n käyttämän määrityksen mukaan ”osatyökykyinen on henkilö, jolla on käytössään osa työkyvystään ja myös halu tämän kyvyn

käyttämiseen”. Tämä määrittäminen pohjautuu Mika Vuorelan (2008) tekemään selvitykseen, joka koskee työeläkejärjestelmän piirissä täydellä tai osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien ja työhön haluavien henkilöiden määrää ja mahdollisuuksia päästä työvoiman piiriin. Vuorela totesi selvityksessään, että viime vuosina termiä osatyökykyisyys on alettu käyttää aikaisemman vajaakuntoisuuskäsitteen asemesta tai rinnalla. (STM 2018).

Uudempia määritelmiä osatyökykyisyydestä ei ole Vuorelan määritelmän jälkeen esitetty. (Lehto 2011). Lehto käsittelee selvityksessään ”Kaikki mukaan- osatyökykyiset työmarkkinoilla”, käsitteitä osatyökykyisyys ja osatyökyvyttömyys ja toteaa niiden tarkoittavan suunnilleen samaa. Lehto kuvaa osatyökykyisyyden korostavan jäljellä olevaa työkykyä ja osatyökyvyttömyys taas menetettyä työkykyä. Osatyökykyinen on tällöin merkitykseltään positiivisempi ja työelämäsuuntautuneempi, koska se kuvaa yksilön pyrkimyksiä ja tahtotilaa suuntautua työelämään ja sen vuoksi käsitteen osatyökykyinen käyttöä pidetään osatyökyvyttömyyttä tarkoituksenmukaisempana. (Lehto 2011.)

Kun työ, työympäristö ja lainsäädäntö muuttuvat, muuttuvat samalla käsitykset työn asettamista vaatimuksista. Osatyökykyiset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Jotkut ovat työssä, osa on eläkkeellä, jotkut hyvin koulutettuja, jotkut tuskin peruskoulusta selvinneitä, osa on synnynnäisen vamman takia siirtynyt suoraan eläkkeelle, monet ovat työttöminä tai vetäytyneet pois työmarkkinoilta opiskelemaan tai kotityön tekijöiksi. Osatyökykyisten ryhmään kuuluu nuoria ja ikääntyneitä, ammattitaitoisia ja koulunsa keskeyttäneitä, fyysisesti ja psyykkisesti sairaita tai vammaisia. Osatyökykyisistä osa on työttömyysalueella eläviä ja osa taas hyvin työllistävien työmarkkinoiden äärellä asuvia. Kyse on osittain työttömistä työnhakijoista, osittain ei. Osa tästä ryhmästä haluaisi työelämään, osa taas ei, ainakaan ilman eri herättelyä. Tämä osatyökykyisten heterogeenisuus voidaan nähdä työllistymisen kannalta haasteena, mutta myös mahdollisuutena. (Lehto 2011.)

4.4 Valtaistuminen osana kuntoutumisprosessia

William G. Emenerin mukaan valtaistumisprosessiin kuuluu mahdollisuus suunnitella omaa elämäänsä ja tehdä itse elämäänsä koskevia valintoja. Siksi kuntoutujalla tulisi olla kuntoutuksen aikana mahdollisuus reflektoida elämäänsä ja eri vaihtoehtoja sekä arvioida kuntoutuksensa etenemistä. Valtaistuminen etenee kuntoutusprosessin aikana konkreettisten elämäntapahtumien ja olosuhteissa tapahtuvien muutosten myötä. (Emener 1991.)

Englanninkieliselle käsitteelle ”empowerment” ei löydy suomenkielistä yksiselitteistä ja kattavaa käsitettä. Suomen kielisessä kirjallisuudessa käytetään käsitteitä valtaistuminen voimavaraistuminen tai voimaantuminen (Kuronen 2004). Tcshopp, Frain ja Bishop (2009) toteavat englanninkielisessä artikkelissaan ”Empowerment variables for rehabilitation clients on perceived belief concerning work quality of life domain”, voimaantumisen sisältävän neljä käsitettä: pystyvyydentunne, omatoimisuus, itsetuntemus ja selviytymiskyky. Artikkelin pohjautuu tutkimukseen, jossa analysoitiin 70 osatyökyvyttömän henkilön vastauksia elämänlaatuun liittyvistä mielikuvista voimaantumisen näkökulmasta. Lähtään tutkimukseen osallistuneet vastaajat olivat olleet 18-70 vuotiaita ja tutkimus toteutettiin verkkokyselyllä. Tutkimuksen mukaan käsitteet voidaan nähdä vaikuttavan myös osatyökykyisen toimintakykyyn, työllistymiseen, sopeutumiseen vamman tai sairauden kanssa elämiseen ja elämänhallintaan.

Marjo Kuronen tuo esiin, että monta eri suomennosta kertoo siitä, miten monella eri tapaa käsitteen sisältöä tulkitaan. Tämän vuoksi valtaistumiselle ei ole olemassa yhtä teoriaperustaa, mutta yhtä mieltä näytetään olevan siitä, että valtaistuminen tarkoittaa prosessia, jossa ihminen voi parantamaan elämän hallintaansa ja kontrollia. Kuronen ehdottaa valtaistumis-käsitteen käyttöä suomenkieliseksi vastineeksi empowerment-käsitteelle. Hänen mielestään käsitettä valtaistuminen tulisi käyttää silloin kun

kyseessä on valtaistumiseen liittyvät tai siihen johtavat prosessit. (Kuronen 2004, 277.)

Yksi valtaistumista painottava käsite on elämänhallinta. Suomessa on käytetty paljon elämänhallinta-käsitettä ja vaikka käsitteet eivät täysin vastaakaan toisiaan, niissä on paljon saamaa tarkoittavaa sisältöä. Elämänhallinta käsitteenä on kohdannut paljon kritiikkiä- eihän elämää voi hallita. Käsitettä onkin hyvä lähestyä takastelukulmasta, joka käsittelee ihmisen uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. (Keltinkangas-Järvinen 2008.)

Liisa Keltinkangas-Järvinen kuvaa elämänhallintaa ihmisen uskoksi siitä, että hänen on mahdollista hallita asioita omilla toimillaan ja muuttaa suotuisiksi itselleen voimavarat ylittävänä kokemansa ulkoiset ja sisäiset olosuhteet. Elämänhallinnassa korostuu tällöin yksilön pyrkimys muuttaa siedettävämmäksi joko olosuhteita tai omia tulkintatapojaan. Keltinkangas-Järvisen mukaan henkilö, jolla on hyvä elämänhallinta, pystyy esimerkiksi asettamaan itselleen päämääriä ja toimimaan niiden toteutumiseksi. Ennen kaikkea hänellä on usko siihen, että omilla toimillaan voi saavuttaa asettamansa päämäärät. Henkilöt, joilla on matala elämänhallinnan- tunne kuvaavat asioiden vain tapahtuvan –ilman, että heillä itsellään olisi tapahtumien kulkuun mitään hallinnantunnetta tai valtaa. (Keltinkangas-Järvinen 2008, 255-266.)

Phil (2012, 28) toteaa Pro- Gradu tutkielmassaan kuntouttavan työtoiminnan olevan tärkeä osa asiakkaan voimaantumisprosessia ja sen olleen myös yhtenä osana käynnistämässä voimaantumisen prosessia. Tutkielman mukaan alkaneen voimaantumisprosessin kautta on seurannut voimaantumista, joka on ilmennyt asiakkaiden elämässä erilaisina myönteisinä muutoksina. Tutkielman mukaan voimaannuttavia piirteitä voi olla esimerkiksi mielekäs ja motivoiva tekeminen, lääkinnällisen kuntoutuksen tukeminen tai arjen mielekkyyteen ja säännöllisyyteen liittyvät tekijät. Tutkimus-

tulosten mukaan kuntouttava työ- toiminta on tarjonnut osallistujille jotain mielekkäämpää ja parempaa kuin mitä ilman kuntouttavaa työtoimintaa oleminen olisi ollut. (Phil 2012.)

5 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysterveyspalvelukuntayhtymä Soiten aikuissosiaalityön osatyökykyisten asiakkaiden näkemyksiä työkyvyn huomioimisesta työllistymistä edistävien palveluiden aikana. Tutkimuksella pyritään kuvaamaan mitkä tuen muodot ovat olleet asiakkaiden näkemyksen mukaan merkityksellisiä työkyvyn huomioimisen ja edistämisen kannalta. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa työllistymistä edistäviin palveluihin osallistumisen merkityksestä koettuun työkykyyn. Teemahaastatteluilla koottujen näkemysten ja johtopäätösten pohjalta voidaan edelleen kehittää aktivointityön ohjauskäytäntöjä asiakaslähtöisemmiksi, niin työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- kuin toteutusvaiheessakin. Tavoite on jaettu seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

- Miten osatyökykyisten työhakijoiden näkemyksen mukaan työkykyä huomioidaan työllistymistä edistävien palveluiden aikana?

- Mitkä tuen muodot ovat osatyökykyisten työnhakijoiden näkemyksen mukaan merkityksellisiä edistämään työkykyä työllistymistä edistävien palveluiden aikana?

6 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi on valittu kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus sopii menetelmäksi silloin kun ilmiöstä halutaan saada syvälinen ja hyvä kuvaus ja siitä ei ole aiempaa tietoa, teoriaa tai tutkimusta. (Kananen 2014).

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja se sisältää ajatuksen todellisuuden moninaisuudesta. Erilaiset tapahtumat muovaavat toinen toistaan ja tutkimusta tehdessä on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. Tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon, että todellisuutta ei voi mielivaltaisesti pirstoa osiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009.)

Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on, että tutkimussuunnitelma elää tutkimuksen edetessä eri vaiheisiin. Se tarkoittaa sitä, että tutkimuksen eri vaiheet; aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi, kietoutuvat yhteen ja tulkintaa voidaan tehdä kaikissa prosessin vaiheissa. Tutkimussuunnitelmaa, tai jopa tutkimusongelmaa, voidaan tarkistaa aineiston keräämisen yhteydessä ja tutkimuksen kirjoittaminen voi vaatia alkuperäiseen aineistoon palaamista. (Eskola & Suoranta 2000.)

Juha Varto kuvaa ”Laadullisen tutkimuksen metodologia”- teoksessaan laadullisen tutkimuksen saavan erityispiirteitä silloin kun tutkittavana on toinen ihminen ja hänen elämismaailmansa. Varton mukaan niissä tilanteissa, kun sekä tutkijana että tutkittavana on ihminen, kysymys tutkimuksen lähtökohdista nousee erityisen tärkeäksi. Tämä kysymys on kuitenkin Varton mukaan pyritty siirtämään syrjään klassisessa, luonnontieteellisessä asetelmassa, jossa tutkija ajatellaan havainnoivan tutkittavaa ulkopuolelta, objektiivisesti. Tämä asetelma, useissa oppikirjoissakin ”objektiivisuuden” mallina esitetty, on Varton mielestä pettävä, sillä edes luonnontieteellisessä

tutkimuksessa ei tällaista asetelmaa voida käyttää kohdallisten, eli asianmukaisten tulosten saavuttamiseksi. Varto toteaa, että kaikessa tutkimustyössä tutkimuksen asianmukaisuuteen vaikuttaa ratkaisevasti ensisijaisesti tutkijan ennako- oletukset, tutkijan tapa ymmärtää tutkimuskohde ennen tutkimuksen alkamista sekä kyky liittää nämä ennakoasetelmat osaksi tutkimusta. (Varto 2005.)

Varto kuvaa sekä tutkijan ja että tutkittavan elämämaailman vaikuttavan kokonaiskäsityksen syntymiseen: ” Kun tutkittava ja tutkija ovat samassa maailmassa, he ovat molemmat kietoutuneet pääasiassa samoihin, mutta myös erilaisiin, merkityskokonaisuuksiin, joiden perusteella he ymmärtävät maailman. Toisilla ihmisillä on eriytyneempi käsitys elämämaailmasta, toisilla möhkälemäisempi, mutta kaikilla on joka tapauksessa *kokonaiskäsitys* elämämaailmasta. Tämä kokonaiskäsitys sisältää sekä eriteltäviä järkiperaisii piirteitä, että erittelylle antautumattomia, irrationaalisia piirteitä. Molemmat tyypiset piirteet vaikuttavat ihmisten toiminnassa. Varton mukaan tutkimus pyrkii yleensä tuomaan esille järkiperaisen toiminnan, mutta siinä ei voida jättää huomioimatta tätä toista puolta: tutkijan ennako-oletuksia eikä tutkijan ja tutkittavan kulloista kokonaiskäsitystä maailmasta, koska se on se laajin merkitysyhteys, jossa he toisiaan ymmärtävät. (Varto 2005.)

Vaikka tämän opinnäytetyön laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on saada teemahaastatteluiden avulla vastauksia tutkimuskysymyksiin, on teemahaastatteluissa pyritty jättämään tilaa haastateltavien oman kokemusmaailman esiin tuomiselle valtaistumisen näkökulmasta esimerkiksi oman työkyvyn määrittelemisellä, arviolla työtoimintaan osallistumisen vaikutuksista koettuun työkykyyn, kartoittamalla valinnan- ja päätöstententienmahdollisuuksia, sekä kokoamalla näkemyksiä merkityksellisistä tuenmuodoista.

7 Tutkimuksen toteuttaminen

7.1 Kohderyhmä

Tämän opinnäytetyön laadullinen aineisto on kerätty haastattelemalla Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysterveyspalvelukuntayhtymä Soiten aikuissosiaalityön osatyökykyisiä asiakkaita, jotka osallistuvat parhaillaan, tai ovat osallistuneet työllistymistä edistävään palveluun viimeisen vuoden aikana. Asiakkaat valikoituvat ja ohjautuvat tutkimukseen Soiten aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien, Pohjanmaan TE- toimiston Kokkolan toimipaikan tuetun työllistymisen palvelulinjan asiantuntijoiden sekä Kokkotyö-säätiön työ- ja yksilövalmentajien ohjaamina. Tutkimukseen haastateltiin neljä asiakasta.

7.2 Aineiston keruu

Aineiston keruun menetelmänä opinnäytetyössä on käytetty teemoitettua yksilöhaastattelua. Teemat haastatteluihin muodostettiin työ- ja toimintakyvyn sekä valtaistumisen määritelmistä, ICF- viitekehyksestä sekä aiemmista tutkimuksista.

Teemahaastattelussa tutkimuskohteena olevaa ilmiötä, ihmistä tai ihmisen toimintaa pyritään ymmärtämään ja haastattelu tehdään aina haastateltavan ehdoilla. (Kananen 2014). Myös Hirsjärvi & Hurme mukaan haastattelua kannattaa käyttää aineiston keruu menetelmänä silloin kun kysymyksessä on vähän kartoitettu, tuntematon alue ja tutkijan on vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia tai jos jo etukäteen tiedetään, että tutkimuksen aihe tuottaa vastauksia moniin suuntiin ja monitahoisesti.

Haastattelun etuna on myös se, että haastateltavat ovat mahdollista tavoittaa uudelleen myöhemminkin, jos aineistoa on tarpeen täydentää tai tehdä seurantatutkimusta. (Hirsjärvi & Hurme 2009.)

Hirsjärven ja Hurmeen teoksessa ”Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö”, todetaan, että erilaiset haastattelut ovat hyvin yleinen tutkimusmenetelmä useilla tieteenaloilla. Ne ovat erittäin joustavia, ja siten ollen hyvin monikäyttöisiä. Koska haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, on silloin helpompi varmistua siitä, että tutkija ymmärtää haastateltavan vastaukset oikealla tavalla tai että haastateltava itse on ymmärtänyt kysymykset oikein sekä esimerkiksi tarkentavien kysymysten avulla voidaan selvittää vastausten taustalla olevia motiiveja. (Hirsjärvi & Hurme 2009.)

Tutkimuksessa on haastateltu osatyökykyisten työnhakijoiden kokemuksia työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- ja toteuttamisvaiheista. Teemahaastattelu on ollut välimuoto avoimen haastattelun ja strukturoidun lomakehaastattelun väliltä. Teemahaastattelurunko on koottu teemoittain niin, että se tukisi myöhempää aineiston jäsentelyä teemakortiston mukaisesti. Hirsjärvi ja Hurme (s.20) eivät anna ohjeeksi tiukkaa rajaa siitä, kuinka paljon tutkittavalle voi kertoa tutkimuksen taustasta ja esimerkiksi tutkimuskysymyksistä, vaan se jää tutkijalle eettisesti pohdittavaksi. Heidän mukaan ”periaatteena kuitenkin tulisi olla, että haastateltava on antanut suostumuksensa asianmukaisen informaation pohjalta”. Haastattelutilanteessa on haastateltaville avattu keskeisimmät käsitteet, laadittua käsitekarttaa apuna käyttäen. Tulosten analysoinnin helpottamiseksi haastatteluissa on tarvittaessa käytetty focus-kortteja, joilla pyrittiin tarkentamaan haastateltavan vastaukset koskemaan suunnittelu- tai toteutusvaihetta, niiden vaihtuessa haastattelun edetessä.

Yksilöhaastattelutilanteet nauhoitettiin aineiston analyysiä varten. Hirsjärvi ja Hurme (2009) toteaa, että nauhoitetun aineiston jäsentämiseksi voidaan käyttää esimerkiksi

seuraavia menetelmiä: nauhoitetun aineiston voi kirjoittaa joko tekstiksi sanasta sanaan tai valikoiden, esimerkiksi teema-alueittain. Toinen menetelmä on tehdä koodaus ja johtopäätökset suoraan nauhoituksesta. (Hirsjärvi & Hurme 1991.)

7.3 Aineiston analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi järjestetään keräämisen, purkamisen ja tekstiksi muovaamisen eli litteroinnin jälkeen. Tämä on vaihe, jossa pyrkimys on tehdä yleistyksiä aineiston tulkinnaksi. Aineisto ei kuitenkaan ole vielä järjestyksessä raportin tekoa tai analyysin jatkokehittelyä varten. Analyysissä edetään vaihe kerrallaan, luottaen siihen, että ensimmäinen jäsenitys ei ole vielä valmis ja viimeinen versio. Teemahaastattelun teemat voivat muodostaa aineiston ensimmäisen jäsenityksen. Ensimmäisen jäsenityksen jälkeen aineiston lukeminen on helpompaa ja aineistoa voi tutkia teema kerrallaan. (Eskola & Suoranta 2000.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa, joissa aineistoa kerätään useassa eri vaiheessa ja rinnakkaisesti, ei analyysiä tehdä vain yhdessä tutkimuksen vaiheessa, vaan pitkin matkaa. Tulosten analysoinnin jälkeen tuloksista olisi pyrittävä kokoamaan yhteen pääseikat ja antaa mahdollisimman kirkkaat vastaukset tutkimusongelmiin eli laatia synteetit. Laadittuihin synteeseihin perustuvat johtopäätökset selventävät sitä, mikä merkitys tuloksilla on tutkimusalueelle ja mitä laajempaa merkitystä niillä voi olla. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009.)

Tässä opinnäytetyössä on mukailtu Hirsjärven & Hurmeen (2009) esimerkkiä niin, että jokaisen haastattelun jälkeen on tehty nauhoituksen litterointi ja samalla jäseneltä litteroitu teksti ensin karkeammin teemahaastattelun teemoja mukaillen ja sitten tarkemman teemataulukoinnin mukaisesti. Alustava teemataulukointi- pohja oli tehty

valmiiksi jo ennen haastatteluja. Aineiston litterointi -ja jäsennysvaiheessa tuli kuitenkin esille tarve muokata teemataulukointia, koska aineistosta nousi tutkimuksen kannalta merkittävä uusi teema. Tämän jälkeen kaikki haastattelut jäsennettiin muokatun teemataulukoinnin mukaisesti. Tämän vaiheen aikana syntyi myös omia muihinpanoja ja huomioita ja ne kirjoitettiin samalla muistiin erilliseen tekstitiedostoon.

7.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimustyön kaikissa vaiheissa on huomioitava monia eettisiä kysymyksiä. Eettisesti hyvän tutkimuksen tekeminen edellyttää hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamista kuten rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta, niin tutkimustyössä kuin tulosten tallentamisessa ja esittämisessäkin. Ihmisarvon kunnioittaminen tulee olla lähtökohtana tutkimuksen tekemisessä. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009.)

Myös Jamk:n tutkimus ja kehittämistoiminnan eettiset periaatteet korostavat yleistä huolellisuutta ja rehellisyyttä, sekä tarkkuutta tutkimustyön tekemisessä, tallentamisessa ja arvioinnissa. Periaatteissa korostetaan myös kaikkien osapuolten oikeuksien toteutumista, tekijyyden korostamista, aineiston säilyttämistä ja käyttöoikeutta koskevia kysymyksiä. (JAMK 2018).

Tässä opinnäytetyössä eettisten periaatteiden toteutumista on pyritty varmistamaan esimerkiksi siten, ettei ketään tutkimukseen osallistunutta ole mahdollista tunnistaa tutkimuksen missään vaiheessa. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja osallistujat ovat saaneet tiedoksi, että tutkimukseen on saatu Soiten sosiaalijohtajalta tutkimuslupa. Osallistujat allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jossa oli tarkennettua tietoa tutkimusluvasta. Tutkimuksen luotettavuutta lisättiin myös sillä, ettei haastattelija ollut kartoittamassa haastateltavia vaan he ohjautuivat tutkimukseen muiden ohjaustyön ammattilaisten ohjaamina. Tutkimusaineistoa on säilytetty vain

tutkimuksen analysointiin saakka ja se on hävitetty asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

8 Tutkimustulokset

Tutkimus kohdistettiin Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysterveyspalvelukuntayhtymä Soiten aikuissosiaalityön osatyökykyisille asiakkaille. Tulokset on jäsennetty haastatteluteemoittain ja eriteltynä suunnittelu- ja toteutusvaiheisiin. *Suunnitteluvaihe* on aika ennen työllistymistä edistävän palvelun alkamista, se sisältää työnhaku-, aktivointi-, tai monialaisensuunnitelman laatimisen ja muita tapaamisia, joissa tehdään palvelutarvearviota- ja palveluohjausta. Suunnitelma vaihe käsittää myös työllistymistä edistävien palvelujen järjestämisen sekä palveluiden aikana tapahtuvat suunnitelmien tarkastukset. *Toteutusvaihe* on työllistymistä edistävään palveluun osallistumista tarkoittava vaihe, työskentely työtoimintapaikoilla. Tutkimustuloksia havainnollistetaan myös suorilla lainauksia haastateltavien näkemyksistä.

Tuloksia esitettäessä eri termejä ja ammattinimikkeitä on yhdistetty ja selkiytetty haastateltavien yksityisyyden turvaamiseksi ja tulosten luettavuuden helpottamiseksi. Tutkimustuloksissa termiä *työtoimintapaikka*, käytetään siitä työpaikasta ja työyhteisöstä, jossa haastateltava on, tai on ollut työllistymistä edistävien palveluiden aikana. Tutkimukseen osallistuvista henkilöistä käytetään nimitystä *haastateltava*. *Ohjaaja* on joko sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, yksilövalmentaja, hanke-työntekijä, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja, työhönvalmentaja tai te- toimiston asiantuntija. *Työnohjaaja* on työpaikalla nimetty vakituinen työntekijä, työvalmentaja tai kuntouttavan työtoiminnan ryhmänohjaaja. Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi yleisiä taustatietoja kuten sukupuolta tai ikää ei tuloksissa esitellä. Tutkimustulosten lukemisen ja hyödyntämisen kannalta haastateltavien taustatiedoilla ei katsottu olevan merkitystä.

Teemahaastattelut toteutettiin maaliskuun 2018 aikana joko aikuissosiaalityön koustilassa tai työtoimintapaikoilla. Haastatteluiden pituus vaihteli 45- 75 minuutin välillä. Haastatteluiden litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 62 sivua.

8.1 Haastateltavien näkemys omasta työkyvystä

Haastateltavat kuvasivat yleistä käsitystään työkyvystä melko saman suuntaisesti. Vastauksissa korostui fyysinen ja psyykkinen suoriutuminen työssä. Hyväksi työkyvyksi kuvattiin tilanne, jossa jaksaa tehdä kokopäivätyötä ja voimia riittää vielä työpäivän jälkeen muuhunkin kuten kotitöihin tai harrastuksiin.

"Mun mielestä työkyky on ainakin sitä, että kykeneekö tekemään raskasta työtä vai kevyempää työtä tai pystyykö henkisesti ylipäättään tekemään työtä ollen-
kaan."(Haastateltava)

Yksi haastateltavista tiivistä työkyvyn vastaavan siihen, minkälaista työtä ihminen pystyy, jaksaa ja osaa tehdä ja kuinka hyvin pärjäisi avoimilla työmarkkinoilla niissä työtehtävissä jotka siellä ovat tällä hetkellä avoimina.

Haastatteluissa oman työkyvyn kuvaamisessa suurin osa haastateltavista toi esille työkyvyn olevan tällä hetkellä yhdellä tai useammalla työkyvyn osa-alueella vajaa, ja oman työkyvyn ei koettu tämän vuoksi vastaavan palkkatyösuhteen asettamia vaatimuksia. Haastateltavista kolme kuvasi olevansa osatyökykyinen, yksi ei kokenut fyysisen sairautensa vaikuttavan työkykyyn.

Osa haastateltavista koki, että heidän osatyökykyisyys on niin pitkäaikaista tai pysyvää, että osa oman alan työtehtävistä karsiutuu sen vuoksi pois.

”Minä olen osatyökykyinen, eli tarkoitan sitä, että minulla on niin paljon sairauksia mitkä aiheuttavat minulle hankaluuksia selvitä samalla tasolla millä keskiverto ihminen voi selvitä, se myös sulkee aika paljon työtehtäviä pois mitä en voi tehdä.” (Haastateltava)

Haastateltavat toivat esille oman työkyvyn kuvaamisessa myös ammattitaidon ajan tasaisuuden merkityksen, pelkkä ammattiin valmistuminen vuosia sitten ei riitä, jos ammattitaitoa ei ole pystynyt pitämään ajan tasalla. Yksi haastateltavista kuvasi tilannettaan niin, että hänellä on ammatti, mutta ei tarvittavaa ammattitaitoa.

8.2 Haastateltavien odotukset ja tavoitteet

Haastateltavat toivat esiin odotuksiaan koskien työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- ja toteutusvaiheita. Yksi haastateltavista kertoi suunnitteluvaiheessa odottaneensa pääsevänsä työttömien terveystarkastukseen ja sitä kautta työkyvyn selvittelyyn ja eläkkeelle, koska oli kokenut, ettei pysty enää hakemaan avoimina olevia työpaikkoja. Työtoiminnan avulla toivottiin myös palautetta omasta työkyvystä. Kaikilla haastateltavilla ei suunnitteluvaiheessa ennakko-odotuksia ollut, tai elämäntilanne oli niin vaikea, ettei omia tavoitteita tai odotuksia edes ajatellut.

” Siinä alussa oli aika hankala hahmottaa mitä odottaa ja minkälaisia tavoitteita on. Silloin pidettiin vain tärkeänä sitä, että menen työtoimintaan. Minä en siellä pärjännyt ja siellä huomattiin minun ongelmani. Minulla oli (xxxx) siinä alla, mistä en ollut

vielä kunnolla toipunut. Ensimmäinen kysymys ohjaajalta oli, että miten sä voit ja ensimmäistä kertaa ihminen kysyi sitä multa ja näki ettei mulla ole kaikki ole hyvin.”

(Haastateltava)

Toteutusvaiheessa haastateltavat kuvasivat odotuksinaan olleen työn tekeminen pitkän työttömyyden jälkeen, uuden työn kokeileminen, sekä toiveen saada työkavereita ja mahdollisesti uusia ystäviä. Erään haastateltavan tavoitteena oli saattaa loppuun kesken jääneet opinnot työllistymistä edistävän palvelun aikana. Yksi haastateltavista kertoi, ettei uskaltanut odottaa enää mitään, koska on joutunut niin monesti pettymään omien odotusten vuoksi.

8.3 Suunnitteluvaiheen työkyvyn huomiointi

Suunnitteluvaiheissa työkykyä selvitettiin haastateltavien näkemyksen mukaan yleisimmin TE- toimistossa toteutuneissa tapaamisissa ja sen jälkeen työttömien terveystarkastuksessa. Näissä haastatteluissa työkykyä oli huomioitu pääasiassa kysymällä sairauksista ja henkisestä jaksamisesta. Kahdelle haastateltavista oli varattu lääkäriaikoja työkyvyn selvittämiseksi ohjaajan sekä terveydenhoitajan toimesta. Toinen haastateltavista oli ohjattu työllistämishankkeen kustantamana jatkotutkimuksiin myös yksityiselle lääkäriasemalle.

”Ne ohjaajat olivat oikeassa, kun mua sinne lääkäriin veivät... koska sitten kun mun kanssa lähdettiin sinne psykiatrian polille, niin mä lähdin sieltä sitten sen (xx) diagnoosin kanssa pois. Sitten ruvettiin vielä tutkimaan tarkemmin, että löytyisi ne asiat, mitkä mun kohdalla niissä sairauksissa on ne arkea vaikeuttavat ongelmat ja mitkä on hoitosuunnitelmat niiden suhteen.” (Haastateltava)

Lääkärikäynnit ja diagnoosien saaminen olivat konkretisoineet haastateltavan omaa käsitystä työkyvystään.

” Aluksihan mä yritin esittää heille (ohjaajille) että mä pärjään ja haluan palkkatöihin niin kuin mä halusinkin, olin omasta mielestäni menossa eteenpäin, mutta en mä työssä pärjännyt. En vaan pystynyt myöntämään itselleni sitä asiaa, ettei työkyky riitä, ennen kuin joku sanoi mulle, että näin se on.” (Haastateltava)

Haastateltavat kuvailivat tarkemmin työkyvyn huomioimisen tapahtuneen ohjaajien kysymyksinä aikaisemmasta osaamisesta, työkokemuksesta, työpaikoista ja työtehtävistä sekä niistä suoriutumisesta sekä sairauksista ja henkisestä jaksamisesta. Myös muuta osaamista, esimerkiksi harrastusten tai muun tekemisen kautta tullutta, kysyttiin suunniteltaessa tulevaa työtoimintapaikkaa ja – tehtävää. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen työkykyään huomioitiin suunnitteluvaiheessa niin, että hän sai aloittaa työtoiminnan, vaikka terveydentilan tutkimukset olivat olleet vielä kesken ja työtoimintaan osallistuminen oli rakentanut siinä vaiheessa arjelle hyvän pohjan.

Haastateltavista osan mukaan työkykyä ei huomioitu suunnitteluvaiheissa tarpeeksi tai ei ollenkaan. Yksi haastateltavista kuvasi sairauksien tulleen esille vasta työtoiminnan aikana. Hän itse oli tietoinen sairauksistaan, mutta ei ollut niitä suunnitteluvaiheessa tuonut itse esille, eikä häneltä oltu suunnitelmaa tehtäessä työkykyyn- tai sairauksiin liittyviä kysymyksiä kysytty. Haastateltava kertoi, ettei olisi sairauksista halunnut kertoakaan, koska oli pelännyt joutuvansa sairauslomalle eikä silloin olisi päässyt aloittamaan työllistymistä edistävää palvelua. Yksi haastateltavista kertoi koke-neensa suunnitteluvaiheen menneen ohi niin nopeasti, että oli miettinyt vain sitä työllistymistä edistävän palvelun alettua, kuka tahoa hoitaa mitäkin asiaa. Hän muisteli, että häneltä kysyttiin vain fyysisistä sairauksista, mutta muuta tarkemmin työkyvyn osa-alueista ei kysytty.

8.4 Työkyvyn huomiointi työtoiminnan aikana

Haastateltavat toivat esille, että näkemyksiä työkyvyn huomioimisesta oli helpompi kuvailla toteutusvaiheen, kuin suunnitteluvaiheen ajalta. Toteutusvaiheessa, työtoimintapaikoilla työkyvyn huomioiminen oli konkreettisempaa. Haastateltavat kuvasivat työnohjaajien olevan niitä henkilöitä, jotka parhaiten tuntevat ja tietävät työtoimintoihin osallistuvien työkyvyn, työtehtävistä suoriutumisen ja jotka parhaiten voivat työkykyä huomioida.

Kolme neljästä haastateltavista kuvasi, että varsinkin työtoimintajaksojen alussa työkykyä huomioitiin toteutusvaiheessa konkreettisesti työtoimintapaikoilla päivittäin. Työtehtäviä sai tehdä omaan tahtiin, sai pitää taukoja tarvittaessa ja käydä välillä jalloittelemassa. Työpistettä sai vaihtaa sen mukaan, missä tuntui parhaalta työskennellä. Yksi haastateltavista kertoi saaneensa kaksi erilaista työtehtävää, toinen oli ensisijainen työtehtävä, joka vaati keskittymistä ja tarkkuutta sekä toinen, joka oli kevyempi ja josta suoriutumisesta ei tullut paineita tarkkuuden suhteen. Työnohjaajan kanssa oli sovittu, että kevyempää tehtävää sai tehdä esimerkiksi niinä työtoimintapäivinä, kun koki olevansa nukkumisvaikeuksien vuoksi liian väsynyt ensisijaisen työtehtävän tekemiseen.

Haastateltavat toivat esille, että osa työnohjaajista huomioi fyysisen suoriutumisen ja työtehtävien muokkaamisen lisäksi henkisestä jaksamisesta, ja haastateltavien näkemyksen mukaan se tuki myös sosiaalista kuntoutumista.

"Se että mulla oli se tuki työpaikalla (työnohjaaja) oli se asia mikä on kantanut siihen, että halusin olla xx (työtoiminnassa), koska mulle tuli silloin siitä se kuva, että täällä halutaan huolehtia ihmisestä, vaikei se 100% pysty sitä työtä tekemään. Se oli alkuvaiheessa just sitä sosiaalista kuntoutusta ja että se tuo arkeen sitä rytmiä. Mua ei

missään nimessä haluttu jättää sinne kotiin yksin, vaan että mulla oli niitä ihmiskontaktteja työpaikalla ja joku joka käy joka päivä kysymässä mitä mulle kuuluu. Mulle tuli tunne, että täällä välitetään.” (Haastateltava)

Työnohjaajan lisäksi työyhteisön muut jäsenet, erityisesti läheisimmiksi tulleet työkaaverit, tukivat haastateltavien mukaan jaksamista työtoiminnan aikana.

”Työkaverit, tai oikeastaan se yksi nainen, jonka kanssa minä täällä juttelen yleensä kaikkea, yleensä kaikkea muuta kuin tähän työhön liittyvää, vaikka perheestä tai lapsista. Niin se aina kysyi miten minä jaksan ja oli sillä lailla tukena, kun mulla oli se raskas elämäntilanne.” (Haastateltava)

Kaksi haastateltavaa koki työkykyä tukevana muun elämän ja työtoiminnan yhteensovittamisen. Haastateltavan työtoimintapäivät- ja ajat oli sovittu työnohjaajan kanssa niin, että ne olivat samat kuin lapsen päivähoitopäivät, näin stressiä lapsen hoidon järjestämisestä ei työtoiminnan aikana tullut. Toinen haastateltavista toi esille, että hänen jaksamistaan tuki se, että lääkäri- ja terapiakäynnit sai hoitaa työtoiminnan aikana, vaikka niitä oli välillä useita työtoimintaviikon aikana.

Osa haastateltavista toi esille toteutusvaiheeseen liittyviä tilanteita, joissa heidän näkemyksen mukaan työkykyä ei huomioitu riittävästi tai ei ollenkaan. Työkyvyn huomiotta jättäminen liittyi yleisesti henkisen jaksamisen sivuuttamiseen niin, että siitä ei joko kysytty mitään tai siihen, ettei henkiseen jaksamiseen liittyviin kuormitustekijöihin puututtu tarpeeksi.

” Ei se (työnohjaaja) kysy mitään, jos ei tuo itse jotain esille. Ei se ole koskaan kysynyt terveysasioista tai miten jaksaa. Valitin sille mua häiritsevistä jatkuvista äänistä, kun mulla on se ääniyliherkkyys, ja mä kärsin koko ajan, mutta ei sille mitään tehty,

vaikka olisi voinut tehdä, ennen kuin mä jouduin jäädä sairaslomalle, sitten vasta siihen puututtiin.” (Haastateltava)

Haastateltavan näkemyksen mukaan hänen työkykynsä heikentyi henkisen jaksamisen osalta entisestään työtoimintajakson aikana. Suurin syy työkyvyn heikentymiseen oli hänen mukaansa läheisen sairastuminen äkillisesti ja siitä seurannut raskas, useita kuukausia kestänyt muuttunut elämäntilanne.

” ...se oli niin raskasta aikaa... kun yhtäkkiä (xx) joutui onnettomuuteen ja vammautui ja kaikki kotona tuli mulle, siis mun vastuulle ja sitten tämä (työtoiminta) siihen päälle vielä... Täällä kukaan niistä (työnohjaaja, ohjaaja) ei kysynyt multa mitään eikä ne tiennyt... se mun omaa (ohjaaja) ei näkynyt moneen kuukauteen ja kun se kävi täällä niin ei se ikinä kysynyt mitään, joskus se ei edes tervehtinyt mua. Vaikka olihan mulla se palaverikin, jossa tätä mun työtä täällä jatkettiin, mutta ei se palaveri niiden kanssa kestänyt kuin 5 minuuttia... ainut joka täällä (työtoimintapaikassa) tiesi, kuinka raskasta mulla on, on se mun työkaveri.”

Haastateltavan näkemyksen mukaan suunnitelmavaiheessa aloitetut työkyvyn selvittelyt katkesivat kesken, kun hän aloitti edelleen käynnissä olevan työllistymistä edistävän palvelun. Yhtenä syynä haastateltava toi esille työllistämishankkeen päättymisen, jonka aikana työkyvyn selvittelyt oli aloitettu ja jonka kustantamana hänen olisi suunnitelman mukaan pitänyt päästä tarkempiin tutkimuksiin. Haastattelussa tuli esille, ettei työkyvyn selvittelyyn liittyvät tutkimukset jatkuneet työtoiminnan aikana. Haastateltava kertoi, ettei tiennyt, miten pitäisi työkyvyn selvittelyjen jatkumisen suhteen toimia. Hänen toiveenaan oli edelleen päästä jatkamaan työkyvyn selvittelyä, mutta koki ettei saanut siihen tietoa tai tukea.

Yksi haastateltavista toi esille, että työnohjaajan vaihtuminen vaikutti työkyvyn huomioimiseen. Haastattelussa tuli esille, ettei hänen työkykyään oltu työnohjaajan vaih-

tumisen jälkeen enää työtoimintapaikalla huomioitu, vaikka siitä oli suunnittelupalaverissa keskusteltu. Hän arvioi tilanteen johtuvan siitä, ettei työnohjaajalla ollut riittävästi ammattitaitoa ottaa huomioon tukea tarvitsevia ja osatyökykyisiä henkilöitä työyhteisössä.

Kaksi haastateltavista kertoi, että työtoimintapaikkojen työskentelyolosuhteissa ja työympäristössä oli epäkohtia, jotka koettiin vaikuttavan viihtyvyyden lisäksi työkykyyn.

”Välillä tuntuu, ettei edes työsuojeluasiat täällä toteudu, ilmaistyöntekijöiden työkyvyn huomioimisesta puhumattakaan. Täällä on yleensä niin kylmä, ettei siinä paljon työkykyä pysty miettiä, kun koko ajan palelee.” (Haastateltava)

”Minulla oli fyysisen vaivan vuoksi fysioterapeutin ergonomisesti oikein säätämät kalusteet, mutta kun kaikille ei ollut niitä tarpeeksi... ja ne eivät olleet vain mun omassa käytössä, niin ne muut käyttäjät muuttivat niitä säätöjä...” (Haastateltava)

Haastateltavat toivat esiin, että ympäristöön liittyvät epäkohdat olivat sellaisia, joihin työnohjaaja ei pystynyt suoranaisesti vaikuttamaan.

8.5 Näkemyksiä valinnanmahdollisuudesta ja päätöksenteosta

Tämän teeman tulosten erittelyä siitä kumpaan, suunnittelu- vai toteutusvaiheeseen, haasteltavien näkemykset valinnanmahdollisuuksista ja päätöksenteosta kuuluivat, oli vaikea tulosten jäsennystä vaiheessa tehdä. Haastattelutilanteissa haastateltavat kertoivat kokemuksistaan limittäin, liittyen molempiin vaiheisiin yhtä aikaa.

Haastattelutilanteessa osalla haastateltavista oli vaikeuksia muodostaa näkemystä siitä, missä asioissa he itse olivat saaneet tehdä valintoja tai päätöksiä työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- tai toteutusvaiheiden aikana. Yksi haastateltavista kertoi aluksi, ettei hänellä ole tietoa siitä, että olisi saanut valita tai päättää työtoimintaan liittyen. Haastattelija kuvaili niitä mahdollisia tilanteita, joissa yleensä omia valintoja tehdään ja haastateltava tunnisti tilanteen suunnitteluvaiheen ajalta, jolloin hän oli kokenut tehneensä päätöksen työllistymistä edistävään palveluun osallistumisesta. Haastateltavan mukaan hän valinnut työtehtäväksi muun kuin ammattiin vastaavan työn, koska koki ettei halunnut entisen työn kaltaista työtä enää tehdä. Työtoiminnan aikana haastateltava oli kokenut, ettei valinnanmahdollisuuksia ollut, tai niitä ei haastattelutilanteessa tullut mieleen. Päätöksiä haastateltavan kokemuksensa mukaan oli saanut tehdä omaan työtehtävän suorittamisessa, mutta ei esimerkiksi työympäristöön tai työyhteisön toimintatapoihin liittyen.

Yhden haastateltavan näkemyksen mukaan omia valintoja tai päätöksiä kysytään suunnitteluvaiheessa liian aikaisin, on vaikeaa tehdä valintoja esimerkiksi siitä mitä työtehtävää haluaisi tehdä, kun edellisestä työsuhteesta on kulunut useampi vuosi eikä nykyisestä työkyvystä ole käsitystä. Hänen mukaansa omilla valinnoilla tai yhdessä ohjaajien ja muun verkoston kanssa tehdyillä päätöksillä ei ole ollut toivottua vaikutusta toteutusvaiheessa tai suunnitteluun liittyvissä palavereissa.

”Omien päätösten tekemisen mahdollisuus ja valinnanvapaus ovat sirkusta, kaikki tahot eivät tule palavereihin paikalle...palavereissa sovitut asiat eivät mene käytäntöön työpaikoilla, eikä kukaan valvo toteutuuko yhdessä päätetyt asiat työtoiminnan aikana vai ei...” (Haastateltava)

Kahden haastateltavan näkemyksen mukaan työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- ja toteutusvaiheissa oli ollut mahdollisuuksia tehdä valintoja ja omia

päätöksiä. Valintoja oli voinut tehdä työtehtäviä, työtoimintapaikkaa, työtoimintapäivien määrää ja kestoja sekä aikatauluihin liittyen. Nämä valinnanmahdollisuudet koettiin tärkeäksi työtoiminnan ja muun elämän yhteensovittamisen kannalta. Toinen haastateltavista kertoi, että työtoimintapaikassa järjestettiin koko työyhteisö koskevia yhteisiä palavereita, joissa sai tuoda omia kehittämisehdotuksia esille ja niihin tehtiin yhdessä päätöksiä. Lisäksi työnohjaaja oli hyvin tavoitettavissa ja hänen kanssaan käytiin myös kahden kesken keskustelua ja tehtiin yhdessä päätökset työtehtäviin liittyen, pienemmät päätökset haastateltava oli tehnyt itse työnteon aikana.

8.6 Hyvät käytännöt ja kehittämiskohteet

Haastateltavat toivat esille pitkin haastattelun kulkua eri teemoihin liittyen tilanteita, joissa heidän näkemyksen mukaan asiat olivat toimineet hyvin työkyvyn huomioimisen tai vahvistamisen näkökulmasta, ja toisaalta myös tilanteita, joihin he kaipaivat kehittämistä. Joihinkin kehitettäviin seikkoihin haastateltavat kertoivat myös oman kehittämisehdotuksen. Tämä teema oli myös yksi haastatteluteemoista ja seuraavaksi esitellään kootusti sekä haastateltavien vastauksia, että muiden teemojen käsittelyssä esiin tulleita viittauksia tähän teemaan liittyen.

Haastateltavat kuvasivat tilanteita jotka heidän näkemyksen mukaan toimivat hyvin työkyvyn huomioimisen ja vahvistumisen näkökulmasta. Hyväksi koettiin tilanteet, joissa suunnitelmat olivat toteutuneet nopeasti ja eri työllistymistä edistäviä palveluita oli voinut joustavasti yhdistää. Keskeytyneiden opintojen tilanteen selvittäminen ja käytännön järjestelyt opintojen jatkamisen mahdollistamiseksi sekä opiskelun ja työllistymistä edistävän palvelun yhdistäminen tulivat haastatteluissa esille. Myös terveystarkastukseen pääseminen ja lääkäriaikojen varaaminen sekä nopea lääkärille pääseminen koettiin toimineen hyvin.

Työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- ja toteutusvaiheissa kehittämiskoh- teina haastateltavien näkemyksen mukaan ovat yksilöllisen ohjauksen määrä ja vuo- rovaikutusmahdollisuudet ohjaajien ja työtoimintaan osallistuvien välillä.

” Sanottiin että ota yhteyttä tarvittaessa, ei kaikki kehtaa soittaa, pitäisi suunnitella useammin tätä (työllistymistä edistävää palvelua) uudelleen ja kysyä haluaako jotain muutosta.”

Haastateltavat toivoivat enemmän elämäntilanteen huomiointia ja säännöllistä tilan- teen kartoittamista.

”...pitäisi ottaa paremmin raskas elämäntilanne huomioon, voiko silloin edes kuntout- taa itseään töihin, jos jo kotielämäkin on liian raskasta. Silloin pitäisi tarjota kotiapua ensin.”

”Tarvitaan enemmän asiakkaiden kuuntelemista ja vähemmän olettamista. Ohjaajien pitäisi kysyä välillä onko tilanne muuttunut eikä vain olettaa, että se (työkyky) pysyy aina samana.”

Yksilöllistä ohjausta kaivattiin lisää työtehtävistä suoriutumisen tueksi sekä palvelu- tarpeiden päivittämiseksi

” Enemmän tarvitsisi ohjausta työn tekemiseen, ettei tarvitse aina kysyä työkavereilta apua”

”Joku ohjaajista saisi tulla aina välillä katsomaan tehdäänkö työtoiminnassa niin kuin ollaan palaverissa suunniteltu vai ei.”

Toisaalta yksi haastateltavista toi esille, että toivoi saavansa olla eläkeikään saakka työtoimintapaikassaan, eikä kokenut tarvetta yhteydenpidolle ohjaajien kanssa.

”Minä oon toivonut aina pitkiä sopimuksia tänne. Ihan turhaa on tavata, kun kaikille on jo selvää, että eläkkeelle täältä ollaan menossa.”

Osatyökykyisiä ohjaavien ammattilaisten tiedon lisääminen ja ohjaustaitojen kehittäminen erityisesti työnohjauksessa työtoiminnan aikana.

”...tiedon ja osaamisen lisääminen, että osataan ajatella muitakin työkyvyn osa-alueita kuin fyysinen ja psyykkinen.”

”Jokainen on erilainen, toiset tarvitsevat enemmän tukea kuin toiset, työnohjaajalla tulisi olla kyky huomata kuka tarvitsee tuen.”

Myös siirtymävaiheen ohjaus työtoiminnasta pois, kaipaisi haastateltavien näkemysten mukaan kehittämistä.

”Pitäisi osata seurata sitä kuntoutumista. Kyllä useassa vuodessa työtoiminnassa kerkeää tapahtua niin paljon kuntoutumista, että ohjaaja voisi ohjata vaikka töihin välillä.”

Yksi haastateltavista toi esille, että suunnitteluvaiheessa pitäisi kartoittaa laajemmin työkykyä ja tieto työkyvyn kartoituksen tuloksista pitäisi mennä työtoimintapaikkojen ohjaajille.

”Se alkusuunnittelu pitäisi olla laajempi, jossa huomioitaisiin kaikki osa-alueet (työkyvyn). Näistä pitäisi tieto mennä paremmin työpaikalle.”

Haastateltavien näkemyksen mukaan tiedonkulku eri ammattiryhmien välillä ei ole riittävää ja palveluiden jatkuminen siirtymävaiheissa ei aina toteudu. Lisäksi ohjaajien välinen tiedonkulku koettiin puutteelliseksi.

”Työkyvyn selvittelyt pitäisi jatkua, vaikka työ (työtoiminta) alkaa eikä loppua siihen.”

Yksi haastateltavista toi esille myös kehittämisajatuksiaan työllistymistä edistävien palveluja ohjaavaan lainsäädäntöön.

”Kyllä näissä työtoiminnoissa pitäisi olla osatyökykyisille yksilöllisemmät tuntimäärät päivässä, voisi tehdä sen minkä pystyy vaikka 2-3 tuntia, koska 4 tuntia on monelle liikaa, lakia pitäisi kyllä muuttaa, olisi vaikka osa-aika työkokeilu.” (Haastateltava)

Haastateltavien kehittämisen kohteet suuntautuivat myös työtoimintapaikkojen fyysiseen viihtyvyyteen ja työvälineisiin.

”Työympäristöä pitäisi pitää siistinä ja kunnossa, se vaikuttaa jaksamiseen ja siihen että työt sujuu.”

Haastateltavat pitivät tärkeänä mahdollisuutta päivittää omaa osaamista avoimien työmarkkinoiden vaatimuksia vastaaviksi, mutta heidän näkemysten mukaan se ei aina ollut mahdollista vanhentuneiden laitteiden tai ohjelmistojen vuoksi.

”Työskentelyvälineet – ja laitteet tulisivat olla ajanmukaisia ammattitaidon vahvistumisen kannalta, näiden vanhojen laitteiden kanssa työskentely ei vahvista osaamisen tunnetta.”

”Kaikilla näihin töihin (työtoiminta) osallistuvilla pitäisi olla ATK- taidot ajan tasalla, nykyisin kaikissa töissä niitä vaaditaan... ja työtoimintapaikoilla pitäisi olla ajantasaiset ohjelmistot käytössä, että taitoja olisi mahdollisuus päivittää ja tulisi tunne, että pystyy hakemaan vaikka yrityksiin töihin.”

Yksi haastateltavista koki, että kaikki oli mennyt hänen kohdallaan niin hyvin, ettei osannut nostaa mitään erityistä asiaa hyvin toimivaksi tai kehitettäväksi.

8.7 Näkemyksiä työkyvyn muutoksista ja merkityksellisistä tuen muodoista

Haastatteluiden lopussa haastateltavia pyydettiin arvioimaan, miten heidän näkemysten mukaan oma työkyky on muuttunut työtoiminnan aikana sekä miten omat odotukset työllistymistä edistävien palveluiden osallistumiseen liittyen ovat toteutuneet. Osa haastateltavista kuvasi työkyvyn pysyneen yllä tai parantuneen työtoiminnan aikana. Yksi haastateltavista kertoi työtoiminnan pitäneen yllä pitkäaikaista sitoutumista omiin asioihin, auttanut opettelua aikataulujen noudattamisessa ja antanut itsevarmuutta ajaa omia asioita ja etuja. Lisäksi hän kuvasi työtoimintapaikan työyhteisössä toimimisen vahvistaneen sosiaalisissa tilanteissa toimimista ja ryhmätyötaitoja niin, että hän oli uskaltanut aloittaa uuden harrastuksen. Yksi haastateltavista koki, ettei työkyky muuttunut mitenkään, hän kertoi tekevänsä kotona niin raskaita kotitöitä fyysisestä työkyvyn rajoitteesta huolimatta, ettei työtoiminnassa tehty kevyt työ hänen näkemyksen mukaan vaikuttanut työkykyyn.

Työllistämisedistävien palveluiden suunnittelu- ja toteutusvaiheiden odotukset toteutuivat haastateltavien näkemysten mukaan hyvin. Suunnitteluvaiheessa oli pääsyt terveystarkastukseen ja lääkärille. Erilaisia työtehtäviä oli saanut odotusten mukaisesti kokeilla. Suurin osa haastateltavista koki, että oma työkyky oli konkretisoitunut itselle työllistymistä edistävän palvelun aikana ja siitä oli saanut palautetta ohjaajilta. Yksi haastateltavista kuvasi saaneensa palautetta työkykyynsä liittyen monesta eri näkökulmasta: työtä tekemällä, ohjaajilta ja työkavereilta.

” Onhan se silmiä avaava kokemus mennä sinne uuteen työpaikkaan ja tehdä itselle vierasta työtä... ja sitten kun muut sanoo miten onnistuu... kyllä ne työkaveritkin huomasi kuinka mä siinä työssä opin ja sain semmosta varmuutta... kyllä sen itsekin tiesi kun työtahti nopeutui. Eniten sitä palautetta antoi se xx (työnohjaaja), hyvää ja huonoa... ja onhan se hienoa että tällöistä järjestetään...ajatella, että sama ihminen on siinä näin pitkään... ja sanonut sitä palautetta ja niin että sen hyvin ymmärtää... se on aina niin kuin peiliin katsoisi.”

Haastateltavien mukaan työtoiminnan aikana oli tullut positiivinen kokemus työyhteisöön kuulumisesta ja sosiaalinen kanssakäyminen oli monen kohdalla lisääntynyt.

Haastateltavat arvioivat mikä tai mitkä tuen muodot ovat olleet merkityksellisimpiä työllistymistä edistävien palveluiden aikana työkyvyn huomioimisen ja edistämisen kannalta.

”Kaikki ohjaaja ovat olleet hyviä ja aina on auttanut kun on ollut jotain kysyttävää...tärkeintä mulle on kuitenkin ollut tämä työ jota teen. Siinä näkyy, että saa jotain aikaiseksi ja niin kuin oma kädenjälki.” (Haastateltava)

Haastateltavat kokivat merkityksellisyyttä keskenään hyvin erityyppisissä tuen muodoissa. Kuviossa 3 on koottuna haastateltavien näkemykset merkityksellisistä tuen muodoista heidän kertomina lainauksina.

Kuvio 3. Merkitykselliset tuen muodot

9 Pohdinta

Yhteiskunnalliset tavoitteet työllisyyden parantamisesta ja päätökset työnhakijoiden aktiivisuusedellytysten kiristämisestä ovat lisänneet entisestään kilpailua työpai-koista. Työllistymistä edistävät palvelut ovat usein osatyökykyisen työnhakijan ensimmäinen, ja joissakin tilanteissa ainoa keino lähteä kuntoutumaan kohti työelämää. Osatyökykyiset työnhakijat ovat erityisiä työnhakijoita yksilöllisten palvelutarpeidensa vuoksi ja työllistymistä edistävien palvelujen tulee vastata näihin tarpeisiin niin, että kuntoutuminen ja siirtymät työelämään ovat mahdollisia.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata osatyökykyisten työnhakijoina olevien asiakkaiden näkemyksiä siitä, miten heidän työkykyään on huomioitu työllistymistä edistävien palvelujen aikana ja mitkä tuen muodoista ovat olleet merkityksellisiä työkyvyn edistämisessä. Aiheeseen päädyttiin sen ajankohtaisuuden ja mielenkiinnon perusteella.

Koska tutkimuksen aihe on moninainen ja sisältää asiakkaiden henkilökohtaisten kokemusten ja näkemysten tutkimista, oli laadullisen tutkimusmenetelmän ja teemoitetun yksilöhaastattelun valinta luontevaa. Teemahaastattelut toteutettiin teoreettiseen viitekehykseen pohjautuvalla, teemoitetulla haastattelurungolla ja teemoja tarkentavilla kysymyksillä. Suunnitteluvaiheen käsittely pyrittiin pitämään erillään toteutusvaiheesta focus-korttien avulla. Käytännössä kuitenkin työllistymistä edistävien palvelujen suunnitteluvaihe ja toteutusvaihe limittyvät ja suunnitelmien tarkistamista tehdään myös työtoiminnan aikana, joten näiden kahden vaiheen erittely toisistaan ei haastattelutilanteessa eikä analysointitilanteissa ollut täysin mahdollista.

Haastattelutilanteet onnistuivat hyvin ja myös palaute haastateltavilta oli myös positiivista. Haastatteluaineistoa kertyi paljon ja se oli runsasta. Haastateltavat kertoivat teemojen sisällä näkemyksiään laajasti ja aineistosta nousi tästä johtuen esiin myös

joitakin kiinnostavia jatkotutkimusaiheita. Runsas aineisto vaati paljon työtä litte-
rointi- ja analysointivaiheessa, mutta toisaalta toi monipuolisesti vastauksia tutki-
muskysymyksiin.

Tutkimuksella esiin tulleiden näkemysten valossa näyttää siltä, että työkykyä edistää
ammattilaisten antaman yksilöllisen ohjauksen lisäksi, vähintään yhtä merkittävästi,
asiakkaan omat havainnot ja kokemukset työkyvystään. Työkyvyn riittävällä kartoitta-
misella ja huomioimisella, sekä työtehtävien ja työympäristön muokkaamisella voi-
daan mahdollistaa positiivisten kokemusten syntyminen työkykyisyydestä. Saman-
suuntaisia tuloksia on saatu myös muista tutkimuksista. Gould ym.(2006) toteaa tut-
kimuksessaan, että vaikka työkykyä tarkastellaan yksilön kokemuksena, ei kyse ole
kuitenkaan vain yksilön ominaisuuksista, vaan koettuun työkykyyn liittyy aina myös
työn muoto ja sisältö, sekä organisaation toimintaan ja kulttuuriin liittyvät tekijät.

Karjalainen & Karjalainen (2010) totesivat tutkimuksessaan, että kuntouttava työtoi-
minta on tutkimuksen tulosten mukaan enemmän sosiaalipoliittinen kuin työllisyys-
poliittinen toimenpide ja se toimii ensisijaisesti apuvälineenä asiakkaan hoidon ja
kuntoutumisen rinnalla sekä hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäjänä. Saman suuntai-
sia tuloksia on löydettävissä tähän tutkimukseen aineistosta. Työtoimintaan osallistu-
misen vaikutusta kuvattiin työkykyä ylläpitävänä ja kuntouttavana sekä sosiaalisesti
vahvistavana kokemuksena, mutta esimerkiksi suoranaisia odotuksia työllistymisen
suhteen ei tuloksissa tullut esille. Tässä tutkimuksessa asiakkaat peilasivat työkykyi-
syyttä avoimien työmarkkinoiden vaatimuksiin ja näkökulma poikkesi Karjalainen &
Karjalainen tekemän tutkimuksen tuloksiin, siinä tulosten mukaan tutkimukseen osal-
listuvat asiakkaat vertasivat omaa työkykyään enemmän suoriutumiseen työtoimin-
nassa olevista työtehtävistä, kuin avoimien työmarkkinoiden työtehtävistä. (Karjalai-
nen & Karjalainen 2010.)

Tämän tutkimuksen tulokset tuovat arvokasta kokemuksellista tietoa siitä, miten työllistymistä edistäviin palveluihin osallistuneet asiakkaat kuvaavat omaa työkykyään, odotuksia ja näkemyksiään työkyvyn huomioimisesta työllistymistä edistävien palvelujen ajalta sekä heille merkityksellisistä tuen muodoista. Opinnäytetyön aihe rajasi kuitenkin asiakkaiden kokemusmaailman esiintuomista vain tutkimuksen teemoja koskevaksi. Tämän vuoksi tulokset ovat tässä tutkimuksessa ja tässä laajuudessa päteviä, mutta laajemmassa tarkastelussa suuntaa antavia. Pidemmälle vietyjen päätelmien tekeminen edellyttäisi jatkotutkimuksia. Työllistymistä edistäviin palveluihin osallistuvien osatyökykyisten asiakkaiden työ- ja toimintakykyä edistää moni muukin merkityksellinen seikka heidän omassa elinympäristössään, kuten harrastukset, perheen ja ystävien tuki tai muut kuntoutuksen muodot. Näiden seikkojen vaikutus koettuun työ- ja toimintakykyyn olisi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe.

Tällä tutkimuksella saatuja tutkimustuloksia ja haastateltavien esittämiä kehittämisehdotuksia voi hyödyntää osatyökykyisille suunnattujen palvelujen sisältöjen ja työtoimintaympäristöjen kehittämisen lisäksi myös työntekijätasolla päivittäisessä ohjaustyössä. Toivottavasti tutkimustulokset ja haastatteluihin osallistuvien näkemykset hyödyntävät myös muita samankaltaisissa elämäntilanteissa olevia työnhakijoita. Vertaistiedolla ja vertaistuellalla voi olla merkittävä voima. Se tuli esille myös tähän tutkimukseen osallistuvien näkemyksissä.

10 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa haettiin vastauksia kysymyksiin ”miten osatyökykyisten työnhakijoiden näkemyksen mukaan työkykyä huomioidaan työllistymistä edistävien palveluiden aikana ja mitkä tuen muodot ovat olleet merkityksellisiä edistämään työkykyä”.

Kyseessä oli laadullinen tutkimus, joka toteutettiin teemahaastatteluna neljälle työllistymistä edistävässä palvelussa olevalle, tai viimeisen vuoden aikana olleelle asiakkaalle.

Tutkimustuloksissa tuli esille, että haastateltavat kuvailivat käsitettä työkyky varsin yhteneväisesti. Vastauksissa korostui fyysisen ja psyykkisen työkyvyn tärkeys työssä suoriutumisen näkökulmasta. Omaa työkykyä peilattiin tämän hetken työelämän vaatimuksista suoriutumisen lisäksi myös oman ammattitaidon ajantasaisuuteen.

Haastateltavien vastausten perusteella odotukset työllistymistä edistävien palvelujen ajalle kohdistuivat pääasiassa kokemusten karttumiseen uusista ja erilaisista työtehtävistä sekä sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymiseen. Työllistymistä edistävään palveluun osallistumisen odotettiin lisäksi selvittävän omaa työkykyä.

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että tutkimukseen osallistuneiden osatyökykyisten asiakkaiden työkykyä oli huomioitu vaihtelevasti työllistymistä edistävien palveluiden aikana. Tulosten mukaan työkykyä oli huomioitu työllistymistä edistävien palveluiden suunnitteluvaiheessa eniten haastatteluissa ja keskustelutilanteissa. Aineistosta nousi esille, että työkykyyn liittyvät kysymykset olivat koskeneet eniten fyysisestä ja psyykkisestä suoriutumisesta työstä. Tutkimustuloksissa on nähtävissä, että suunnitteluvaiheessa työkyvyn huomioiminen oli enemmän työkykyä selvittävää, kun taas toteutusvaiheessa työtoimintapaikoilla työkykyä huomioitiin pääasiassa konkreettisilla toimilla, kuten työtoimintapäivien kuormittavuuden keventämisillä ja työtehtävien räätälöinneillä.

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että työkykyä ei aina huomioitu riittävästi. Syiksi työkyvyn huomiotta jättämiselle nousi joko ohjaajien esittämien kysymysten suuntautuminen vain tiettyihin työkyvyn osa-alueisiin tai haastateltavan oma valinta olla kertomatta työkykyyn liittyvistä rajoitteistaan. Tutkimustuloksissa tuli myös esiin,

että suunnitteluvaiheissa tehtiin työkyvyn selvittämiseksi palveluohjausta esimerkiksi tutkimuksiin terveydenhoitajalle ja lääkärille.

Tutkimustulosten mukaan riittävä yksilöohjaus, säännöllinen kuntoutumisen edistymisen seuraaminen sekä muuttuvien elämäntilanteiden huomioiminen koettiin merkittävinä tekijöinä työkyvyn huomioinnin ja edistämisen näkökulmasta. Työllistymistä edistävään palveluun osallistuminen lisäsi osatyökykyisten asiakkaiden onnistumisen kokemuksia työssä, jos työtehtävät ja työn kuormittavuus oli yksilöllisesti räätälöity sen hetkiseen työkykyyn sopivaksi. Palautteen saaminen työstä suoriutumisesta ohjaajilta ja työyhteisön muilta jäseniltä koetaan tulosten mukaan tärkeäksi oman työkyvyn hahmottumisen ja konkretisoitumisen kannalta. Myös itse työn tekeminen ja oman edistymisen havainnointi koettiin työkykyä edistävänä. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että tunne työyhteisöön kuulumisesta, sosiaalisen kanssakäymisen lisääntyminen ja vertaistuki koetaan myös merkityksellisiksi asioiksi työllistymistä edistävien palveluiden aikana.

Työllistymistä edistävien palvelujen ohjauskäytäntöjä voidaan tutkimustulosten mukaan kehittää asiakaslähtöisimmiksi huomioimalla osatyökykyisten asiakkaiden työkykyä kokonaisvaltaisemmin, lisäämällä yksilöllisen ohjauksen ja palautteen määrää sekä huomioimalla enemmän asiakkaiden yksilöllisiä elämäntilanteita sekä henkistä jaksamista. Tutkimuksessa nousi myös esille, että työtoimintapaikkojen työympäristön ja työssä tarvittavien laitteiden tulee olla ajanmukaisia, jotta asiakkaiden ammatitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen vastaamaan avoimien työmarkkinoiden vaatimuksia olisi mahdollista.

Lähteet

Aho, S., Tuomala, J., Hämäläinen, K., Mäkiäho, A. 2018. Työvoimapalvelujen kohdistuminen ja niihin osallistuvien työllistymisen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2018. Viitattu 23.4.2018.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/tyovoimapalvelujenkohdistuminen.pdf>.

Emener, W. 1991. An empowerment philosophy for rehabilitation in the 20th century. Journal of Rehabilitation October/November/December 1991: 7-12. Viitattu 20.3.2018. [Http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jamk.fi](http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jamk.fi).

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Osuuskunta Vastapaino.

Gold, Ilmarinen, Järvisalo, Koskinen. 2006. Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000-tutkimuksen tuloksia. Kansanterveyslaitos.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.

Ilmarinen, J. Työkaari. 2014. Työhyvinvointia kaikille sukupolville. Työterveyslaitos. Viitattu 20.10.2017.
https://ttk.fi/files/2846/Tyohyvinvointia_kaikille_sukupolville.pdf

Ilmarinen, J. 2005. Pitkää työuraa! Työterveyslaitos, Sosiaaliala- ja terveysministeriö.

Jokinen, A., Juhila, K. 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. E-kirja. Vastapaino.

Juhila, K. 2008. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino.

Karjalainen, J., Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa. 2008. Temperamentti, stressi ja elämäntilanne. Helsinki: WSOY

Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. THL. Viitattu 25.2.2017.
www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja.

Kuronen, M. 2004. Valtaistumista vai voimavaraistumista. Teoksessa Kuronen M, Granfelt R, Nygvist I, Petrelius P. Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3.vuosikirja. PS-Kustannus.

Kärkihankkeet ja säädösvalmistelu. STM. Viitattu 20.10.2017. <http://stm.fi/hankkeet>

Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Kananen, J. JAMK verkkojulkaisu. Viitattu 9.12.2017. <https://www-booky-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/lainaa/1118>

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Finlex. Viitattu 25.2.2018.
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189.

Lehto, M. 2011. Kaikki mukaan! - Osatyökykyiset työmarkkinoilla. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus. Valtioneuvoston julkaisu.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/>

Mäkitalo, Suikkanen, Ylisassi, Linnakangas. 2008. Kuntoutus ja työelämä. Teoksessa Kuntoutus. Duodecim.

Nisula, L. 2017. PowerPoint: Opinnäytetyön eettiset periaatteet. Opiskelumateriaali.

Osallistava ja valtaistava arviointi. Kivipelto, M. 17/2008. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Stakes. Viitattu 20.10.2017.
<http://www.stakes.fi/verkkajulkaisu/tyopaperit/T17-2008-VERKKO.pdf>

Osatyökykyisille tie työelämään. 2017. STM. Viitattu 20.10.2017.
<http://stm.fi/hankkeet/osatyokykyisyys>

Paltamaa, J. & Perttinä, P. 2015. Toimintakyvyn arviointi: ICF teoriasta käytäntöön. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 137. Viitattu 24.4.2018.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156071/Tutkimuksia137.pdf>

Phil, A. 2012. Kuntouttava työtoiminta voimaantumisen katalyyttinä. Pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 1.5.2018.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37710.pdf>

Pohjoismaiden ministerineuvoston työelämäalan yhteistyöohjelma 2018–2021. 2018. Pohjoismaiden ministerineuvosto. Viitattu 24.4.2018. <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1182652/FULLTEXT01.pdf>

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö, voimavarakeskeisen ongelman ratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto. E-Kirja. Viitattu 1.5.2018.
[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47920/.](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47920/)

Sosiaalihuoltolaki. Finlex. Viitattu 25.2.2018.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2012. STM. Viitattu 20.10.2017. <https://www.julkari.fi/bitstream/>

Taskinen, P. 2012. Osatyökykyisillä on työhaluja terveysongelmista huolimatta. Hyvinvointikatsaus 4/2012. Tilastokeskus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2018. Mitä toimintakyky on? Viitattu 14.4.2018. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2004. ICF Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Viitattu 14.1.2018.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77744/ICF_2013_2503verkko.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. (THL) Toimintakyky ICF- luokituksessa. Viitattu 24.4.2018. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyky-icf-luokituksessa>

Tschopp, M., Frain, M., Bishop, M. 2009. Empowerment variables for rehabilitation clients on perceived belief concerning work quality of life domain. University of

Massachusetts-Boston, Boston. E-artikkeli. Viitattu 22.4.2018.
<https://janet.finna.fi/ebscohost.comezproxy.jamk.fi>

Työelämäosallisuuden lisääminen ON YHTEINEN ASIA. Asiantuntijaryhmän ehdotukset heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työelämäosallisuuden lisäämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 4/2011: Helsinki. Viitattu 25.2.2018
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72806>

Työterveyslaitos. Työkykytalo. 2016. Viitattu 24.4.2018.
<http://news.cision.com/fi/tyoterveyslaitos/i/tyokykytalo-2016>

Työkyvyn arviointi. Tela. Viitattu 4.12.2017. https://www.tela.fi/tyokyvyn_arviointi

Työ- ja toimintakyky. THL. Viitattu 4.12.2017 <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sokra/hankkeet-ja-hanketuki/arviointi/mittareita/toimintakyky>

Työttömyysturvalaki. Finlex. Viitattu 29.10.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>

Työttömyysturvan aktiivimalli. 2018. STM. Viitattu 23.4.2018.
<http://stm.fi/tyottomyysturvan-aktiivimalli>

Työtä haluaville uusia mahdollisuuksia työhön. 2007.Vuorela, M. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 4.11.2017.
https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/5055

Varto, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. E-Kirja. Viitattu 28.3.2018.
http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf

Vuorinen, V. Asiakaslähtöisyys. Tesso, sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti/arkisto. STM. Viitattu 23.11.2017. <https://tesso.fi/artikkeli/asiakaslahtoisuus-olennainen-tekija-sosiaalihuollossa>

Väänänen-Fomin, M., Vornanen, R. 2017. Ihmisoikeustyötä ja vahvistuvaa osaamista. Teoksessa Jämsen A. Sosiaalityön vuoro- keskusteluja ajassa. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. E-Kirja. Viitattu 1.5.2018. <https://janet.finna.fi/Record/janet.337227>

Liite 1. Teemahaastattelun runko ja tarkentavat kysymykset

Haastateltavan tunnus _____

Haastattelu päivämäärä _____

1. Kerrotaan haastateltavalle, että haastattelu jaetaan 2 eri vaiheeseen:

- A. Palvelun suunnitteluvaihe (aktivointisuunnitelma, työllistymissuunnitelma, kuntouttavan työtoiminnan/ työkokeilun suunnittelu)
- B. Palvelun toteutusvaihe (kuntouttava työtoiminta, työkokeilu työtoimintapaikalla)

2. Kuvaile mitä näkemyksesi mukaan käsite työkyky tarkoittaa?

3. Miten kuvaat omaa työkykyäsi?

4. Avataan asiakkaille keskeisten käsitteiden yleiset määritelmät: käsite-kortit

5. Asetetaan pöydälle vuorollaan ”focus-kortit”: suunnitelma- vaihe ja toteutusvaihe

Teemahaastattelun teemat

TEEMA1

Työ- ja toimintakyvyn huomioiminen

(Haetaan vastausta tutkimuskysymykseen 1: Miten osatyökykyisten työhakijoiden näkemyksen mukaan työ- ja toimintakyky otettiin huomioon työllistymistä edistävien palveluiden suunnittelu- ja toteutusvaiheissa?)

Suunnitelma-vaihe

6. Mitä odotuksia sinulla oli suunnitelmavaiheessa?

7. Huomioitiinko työkykyäsi suunnitelmavaiheessa?

- ON huomioitu jatkokysymykset:

- Mistä arvelet työkykysi huomioimisen johtuvan?
- Millä tavalla työkykyäsi huomioitiin?
- Kysyttiinkö sinulta terveyteesi liittyviä asioita, jotka saattavat vaikuttaa työssä suoriutumiseen?
- Kysyttiinkö sinulta osaamiseen ja ammattitaitoon liittyviä asioita?
- Kysyttiinkö sinulta elämäntilanteeseesi liittyviä asioita, jotka saattavat vaikuttaa työssä suoriutumiseen?
- Oliko taustatietoa työkyvystäsi valmiiksi saatavilla ja oliko se ajantasaista?
- Huomioitiinko työkykyäsi suunnitteluvaiheessa mielestäsi riittävästi?
- Miten työkyvyn huomioiminen vaikutti päätökseesi palveluun lähtemisestä?
- Miten palvelun suunnitteluvaihe vaikutti käsitykseen työkyvystäsi?
- Minkälaista apua tai tukea sait suunnitteluvaiheessa?
- Olisitko tarvinnut jotain apua tai tukea lisää, mitä?
- Miten koit omien vaikutusmahdollisuuksien toteutuvan palvelun suunnitteluvaiheessa?
- Miten koit omien tavoitteidesi asettamisen toteutuneen suunnitteluvaiheessa?
- Oliko sinulla mahdollisuus tehdä valintoja eri vaihtoehtoista?
- Saitko tehdä päätöksiä suunnitteluvaiheessa?
- Mikä toimi hyvin?
- kehittämisehdotuksia?

Suunnitelma-vaihe

- Ei huomioitu jatkokysymyksiä:

- Mistä arvelet huomiotta jättämisen sen johtuvan?
- Kysyttiinkö sinulta terveytesi liittyviä asioita, jotka saattavat vaikuttaa työssä suoriutumiseen? Minkälaisia?
- Kysyttiinkö sinulta osaamiseen ja ammattitaitoon liittyviä asioita? Minkälaisia?
- Kysyttiinkö sinulta elämäntilanteeseesi liittyviä asioita, jotka saattavat vaikuttaa työssä suoriutumiseen? Minkälaisia?
- Minkälaista taustatietoa työkyvystäsi valmiiksi saatavilla ja oliko se ajantasaista?
- Miten työkyvyn huomiotta jättäminen vaikutti päätökseesi palveluun osallistumisesta?
- Mitä apua tai tukea sait suunnitteluvaiheessa?
- Olisitko kaivannut jotain apua tai tukea lisää, mitä?
- Miten koit omien tavoitteidesi asettamisen toteutuneen palvelun suunnittelussa?
- Oliko sinulla mahdollisuus tehdä valintoja eri vaihtoehtoista?
- Saitko tehdä päätöksiä suunnitteluvaiheessa? Missä asiassa?
- Olisiko työkyvyn huomioiminen johtanut näkemyksesi mukaan erilaiseen lopputulokseen? Millaiseen?
- Mikä toimi hyvin?
- Kehittämisehdotuksia?

Toteutusvaihe (Focus-kortti Toteutus-vaihe)**7. Mitä odotuksia sinulla on työtoimintajaksolta?****8. Huomioidaanko työkykyäsi toteutus-vaiheessa?****ON huomioitu, jatkokysymyksiä:**

- Mistä arvelet työkykyäsi huomioimisen johtuvan?
- Millä tavalla työkykyäsi huomioidaan työtoimintapaikalla?
- Miten se vaikuttaa työtehtävistä suoriutumiseen?
- Huomioidaanko terveytesi liittyviä asioita, jotka vaikuttavat työtehtävistä suoriutumiseen?
- Saatto jotain apua suoriutuaksesi fyysisesti työtehtävistäsi? minkälaista?
- Huomioidaanko henkinen jaksamisesi työtoiminnan aikana? Miten?
- Miten koet suoriutuvasi sosiaalisista tilanteista työtoiminnan aikana?
- Saatto jotain tukea työyhteisössä toimimiseen, mitä?
- Koetko olevasi osa ryhmää?
- Huomioidaanko aikaisempi osaamisesi ja ammattitaitosi työtoiminnan aikana?
- Huomioidaanko muita elämäntilanteeseesi liittyviä asioita, jotka vaikuttavat työtoiminnan onnistumiseen?
- Mitä apua tai tukea saat työtoiminnan aikana?
- Koetko tarvitsevasi jotain apua tai tukea lisää, mitä?
- Miten koet omien vaikutusmahdollisuuksien toteutuneen työtoiminnan aikana?
- Miten koet omien tavoitteiden toteutuvan työtoiminnan aikana?

- Oletko saanut tehdä valintoja eri vaihtoehtoista työtoiminnan aikana? Minkälaisia?
- Oletko saanut tehdä päätöksiä työtoiminnan aikana? Mihin asiaan liittyen?
- Mikä toimii hyvin?
- Kehittämisehdotuksia?

Toteutus-vaihe

- Ei huomioitu, jatkokysymyksiä:

- Mistä arvelet työkykysi huomioitta jättämisen johtuneen?
- Miten koit sen vaikuttaneen työtehtävistä suoriutumiseen?
- Miten huomioimattomuus vaikutti käsitykseesi työkyvystäsi?
- Huomioitiinko terveytesi liittyviä asioita työtoimintapaikalla, jotka olisivat vaikuttaneet työtehtävistä suoriutumiseen?
- Saitko jotain apua suoriutuaksesi fyysisesti työtehtävistäsi?
- Huomioitiinko henkinen jaksamisesi työtoiminnan aikana?
- Miten koit suoriutuneesi sosiaalisista tilanteista työtoiminnan aikana? Saitko jotain tukea työyhteisössä toimimiseen, mitä?
- Koitko olevasi osa ryhmää?
- Huomioitiinko aikaisempi osaamisesi ja ammattitaitosi työtoiminnan aikana?
- Huomioitiinko elämäntilanteeseesi liittyviä asioita, jotka vaikuttivat työtoiminnan onnistumiseen?
- Mitä apua, tukea sait työtoimintapaikalla?
- Olisitko tarvinnut jotain lisää, mitä?
- Miten koit omien vaikutusmahdollisuuksien toteutuvan työtoiminnan aikana?

- Saitko tehdä valintoja eri vaihtoehtojen välillä? Missä asiassa?
- Miten koit omien tavoitteiden toteutuneen työtoiminnan aikana?
- Saitko tehdä päätöksiä työtoiminnan aikana?
- Olisiko työkyvyn huomioiminen näkemyksesi mukaan johtanut erilaiseen lopputulokseen, millaiseen?
- Mikä toimi hyvin?
- Kehittämisehdotuksia?
-

TEEMA2

Merkitys työ- ja toimintakyvyn eri osa-alueille

(Tällä haetaan vastausta tutkimuskysymykseen 2: Mitkä tuen muodot ovat osatyökykyisten työnhakijoiden näkemysten mukaan merkityksellisiä edistämään työ- ja toimintakykyä työllistymistä edistävien palveluiden aikana?)

- Millaisia asioita olisit toivonut huomioitavan työkykyyn liittyen työtoiminnan suunnittelussa?
- Millaisia vaikutuksia työtoimintajaksolla oli muihin elämän osa-alueisiisi (vapaa-aika, kotiasia, harrastukset)?
- Minkälaista konkreettista tukea sinä olisit kaivannut työtoimintapaikalla?
- Miten aikaisempaa ammattitaitoasi ja osaamistasi olisi voinut hyödyntää?
- Miten sinun muu elämäntilanne olisi tullut huomioida?
- Minkälaista tukea olisit toivonut työyhteisössä toimimiseen?
- Miten mielestäsi omien tavoitteiden asettamista ja saavuttamista olisi voinut tukea?
- Minkälaista tukea tai tietoa olisit kaivannut enemmän päätöksien tekemiseen?

- Miten arvioit työkykysi muuttuneen työtoiminnan aikana? Mikä on muutoksen merkittävin syy?
- Mihin asiaan koet työtoiminnan vaikuttaneen eniten?
- Minkälaiset asiat/tuen muodot ovat erityisesti jääneet mieleesi työtoimintajakson aikana?

LIITE 2 Haastateltavien näkemykset taulukoituna teemoittain

Teemat	Suunnitelmavaihe	Toteutusvaihe
Odotukset	<ul style="list-style-type: none"> - Terveystarkastus ja työkyvyn selvittelyt - Ei odotuksia - Liian aikaista kysyä odotuksia, kun jaksaminen epävarmaa 	<ul style="list-style-type: none"> - uuden työn kokeilua - erilaista työtä kuin ennen - saada työkavereita - saada tehtyä opinnot loppuun
Näkemykset työkyvyn huomioimisesta	<ul style="list-style-type: none"> - ohjaaja kysyi perhetilanteesta ja voinnista - aikaisempi ammattitaito huomioitiin ja sai työtoimintapaikan sen mukaan - terveystarkastuksesta pääsi lääkärille - ohjaaja hankki lääkäriajan - usean diagnoosin saatua, itselle alkoi konkretisoitua oma työkyky - vaihtoehtoiset työtehtävät, kevyempi työ jota voi tehdä silloin kun jaksaminen ei riitä pääasiallisen työtehtävän tekemiseen 	<ul style="list-style-type: none"> - työtehtäviä sai tehdä omaan tahtiin, ei kiirehditä - sai välillä seistä ja kävellä - taukoja sai pitää aina kun tarvitsee - työkaverit kysyivät miten jaksaa ja oli tukena, kun raskas elämäntilanne - joka päivä kysyttiin miten jaksaa ja tuli tunne, että välitetään - kun ei vielä ollut tietoa työkyvystä, oli työtoiminta sosiaalista vahvistamista, ei työtehtävien tekemistä

	<ul style="list-style-type: none"> - oli mahdollisuus aloittaa työtoiminta, vaikka terveydentilan tutkimukset olivat kesken - työtoimintaan osallistuminen rakensi muulle arjelle pohjan 	<ul style="list-style-type: none"> - hyvin huomioitu esim. yhdessä keskustellut ja suunnitellut asiat toteutuvat työtoimintapaikalla - jos kokee esim. unettomuuden vuoksi väsymystä, niin tehtäviä vaihdettiin vähemmän vaativiin - saa hoitaa lääkäri- ja terapiakäynnit työajalla
Näkemykset työkyvyn huomiomatta jättämisestä	<ul style="list-style-type: none"> - aikaa magneettikuvaan ei keretty saada, kun hanke loppui (rahoitus) - työkyvyn rajoitukset eivät tulleet esille (asiakas), koska pelkäsi sairaslomalle joutumista - sairaudet tulivat esille vasta työtoiminnassa - fyysisistä sairauksista kysyttiin, mutta henkisestä voinnista ei - ohjaaja ei ollut yhteydessä koko työtoimintajakson aikana, eikä kysynyt työkyvystä suunnitteluvaiheen jälkeen 	<ul style="list-style-type: none"> -työtoimintapaikalla ei kysytty miten voi tai jaksaa -työympäristön työkykyyn vaikuttaviin häiriötekijöihin ei puututtu ennen kuin jäi sairaslomalle - työnohjaajalla ei ole ollut riittävää tietoa tai taitoa huomioida työkykyä - omaa ohjaajaan tapaamiset satunnaisia, ei riittäviä - raskaasta elämäntilanteesta ei tiennyt kukaan ohjaajista - työkykyä ei koeta huomioitavan, työsuojelulliset asiat eivät ole näkemyksen mukaan kunnossa

	<ul style="list-style-type: none"> - ei tiennyt eikä muistanut, että työkyvystä olisi puhuttu 	<ul style="list-style-type: none"> - fyysisen vaivan vuoksi fysioterapeutin ergonomisesti oikein säätämät kalusteet eivät olleet vain omassa käytössä
Valinnan mahdollisuus ja päätöksenteko	<ul style="list-style-type: none"> - sai valita muun kuin entisen työn (jota ei halunnut tehdä) - päätöksiä piti tehdä liian aikaisin, kun työkyky vielä epäselvä - paljon oli valinnanvaraa mitä haluaa työtoiminnassa tehdä - omien päätösten tekemisen mahdollisuus ja valinnanvapaus ei konkretisoidu, palaverissa sovitut asiat eivät mene käytäntöön työpaikoilla 	<ul style="list-style-type: none"> - henkilökunnan vaihdos muutti mahdollisuutta kehittää ja tehdä päätöksiä - keskusteluja käydään mutta käytännössä aika ei riitä yksilölliseen huomioimiseen työtehtävien tekemisessä - sai valita työpisteen ja työtehtävät
Merkityksellisimmät tuen muodot	<ul style="list-style-type: none"> - ei tarvinnut itse etsiä työtoimintapaikkaa - raha-asioissa neuvominen, toimeentulotuen hakeminen - palautekeskustelut ja palautteen saaminen auttoivat henkisesti ja konkretisoi käsitystä työkyvystä 	<ul style="list-style-type: none"> - työkaverit työtoimintapaikalla, uusien ystävyssuhteiden muodostuminen - kaikki ohjaajat ovat olleet hyviä ja auttaneet aina kun on ollut tarvetta - työkyvyn huomiointi lisäsi onnistumisen kokemuksia ja

	<ul style="list-style-type: none"> - vahvuuksien esiintuomien on ollut merkityksellistä - palaverit ja keskustelut, kuulluksi tulemisen tunne 	<p>vähensi epäonnistumisen kokemuksia</p> <ul style="list-style-type: none"> - itse työ ja sen tekeminen - yhdessä tekeminen ja sen myötä syntynyt ryhmään kuulumisen tunne -palautteen saaminen asiakkaalta jolle tuote tehty, kokemus tarpeellisen työn tekemisestä
Hyvät käytännöt	<ul style="list-style-type: none"> - pääsi nopeasti kuntouttavaan työtoimintaan - kesken jääneiden opintojen selvittäminen ja jatkaminen - lääkäriin pääseminen, aika tuli nopeasti kun ohjaaja hoiti asiaa 	<ul style="list-style-type: none"> - ”pomot osaavat olla pomoja” - opiskelun ja työtoiminnan yhdistäminen
Kehittämiskohteet	<ul style="list-style-type: none"> - ei kehitettävää, kaikki toimi hyvin - pitäisi ottaa paremmin raskas elämäntilanne huomioon: ”voiko silloin kuntouttaa itseään töihin, jos jo kotielämäkin on liian raskasta.” - suunnitelmia pitäisi tarkistaa useammin 	<ul style="list-style-type: none"> - jokainen kuntoutuja on erilainen, toiset tarvitsevat enemmän tukea kuin toiset, työnohjaajalla tulisi olla kyky huomata kuka tarvitsee tuen - työnohjaajan pitäisi kysyä onko tilanne muuttunut eikä olettaa, että se pysyy aina samana

	<ul style="list-style-type: none"> - turhaa suunnitelmia on tarkistaa, ”kun kaikille selvää, että eläkkeelle ollaan menossa” - osatyökykyisillä pitäisi olla työtoiminnassa yksilöllisemmät tuntimäärät päivässä, voisi tehdä sen minkä pystyy vaikka 2-3 tuntia, koska 4 tuntia on liikaa. - alkusuunnittelu pitäisi olla laajempi, jossa huomioitaisiin kaikki osa-alueet (työkyvyn). Näistä pitäisi tietoa mennä paremmin työnohjaajalle - tiedon ja osaamisen lisääminen, että osataan ajatella muitakin työkyvyn osa-alueita kuin fyysinen ja psyykkinen - ei mitään, kaikki toimi hyvin 	<ul style="list-style-type: none"> - enemmän ohjausta työn tekemiseen, että työkaverien kuormittaminen vähenee - pitäisi varmistaa työkyvyn selvittelyiden jatkuminen työtoiminnan aikana - useassa vuodessa työtoiminnassa kerkeää tapahtua kuntoutumista, enemmän ohjausta ja arviointia milloin siirtyminen avoimille työmarkkinoille ajankohtainen - työnohjaajille tiedon lisäämistä osa-työkykyisyydestä ja sen vaikutuksista työn tekemiseen ja työyhteisössä toimimiseen - työskentelyvälineet – ja laitteet-, ja ohjelmistot tulisivat olla ajanmukaisia. Ammattitaidon vahvistumisen kannalta vanhojen laitteiden kanssa työskentely ei vahvista osaamisen tunnetta - työympäristöä pitäisi pitää siistinä ja kunnossa, vaikuttaa jaksamiseen
--	--	---

Merkityksellisimmät asiat	<ul style="list-style-type: none"> - terveystarkastus ja lääkäriaika - työtoimintaan pääsy - byrokratiassa ja tukien hakemisessa auttaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - itse työ ja sen tekeminen, oma ala löytyi. Jos olisi nuorempi lähtisi alaa opiskelemaan - kokemus että välitetään - yhteishenki työpaikalla - yhteistyöntekeminen toisen työpisteen työntekijöiden kanssa
----------------------------------	--	--

Liite 3 Kirje asiakkaille ja suostumus tutkimukseen

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Opiskelen työni ohessa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (JAMK) hyvinvointi-työ-
kössä Kuntoutuksen ohjaus- ja suunnittelun tutkinto-ohjelmassa Kuntoutuksen oh-
jaajaksi (AMK). Olen tekemässä parhaillaan opinnäytetyönä tutkimusta, jonka työni-
menä on ”Osatyökykyisenä työllistymistä edistävissä palveluissa — asiakkaiden koke-
muksia”. Opinnäytetyöni tavoitteena on kerätä erilaisia kokemuksia työllistymistä
edistävien palveluihin osallistumisesta osatyökykyisenä työnhakijana sekä selvittää
miten palveluihin osallistuminen on koettu vaikuttaneen työ- ja toimintakykyyn. Tut-
kimuksella saadaan lisättyä arvokasta kokemuspohjaista tietoa, jota voidaan käyttää
työllistymistä edistävien palveluiden kehittämisessä entistä asiakaslähtöisemmäksi.
Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena haastattelututkimuksena, johon kutsun Sinut
osallistumaan.

Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Tutkimukseen
osallistuneiden henkilöllisyys, haastatteluiden vastaukset ja muut haastattelussa tul-
leet tiedot ovat salassa pidettävää tietoa ja ne käsitellään ehdottoman luottamuksel-
lisesti. Kenenkään vastaajan tiedot eivät paljastu tutkimuksen tuloksissa. Tutkimuk-
sen tekemiseen olen saanut tutkimusluvan Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystal-
velukuntayhtymä Soiten sosiaalijohtaja Tarja Oikarinen- Nybackalta.

Opinnäytetyöni ohjaajina toimii Jyväskylän ammattikorkeakoulun lehtorit Leila Nisula
ja Kaisa Lällä. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan internetissä osoitteessa
www.thesis.fi. Jos sinulla on kysyttävää tutkimukseen osallistumiseen liittyen niin
vastaan mielelläni. Toivon, että täytät oheisen suostumuksen tutkimukseen osallistu-
misesta, jonka jälkeen otan sinuun yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla sopivan
haastatteluajankohdan sopimiseksi. Yksilöhaastattelun kesto on noin 1 tunti.

Ystävällisin terveisin, Katja Lahtonen

Suostumus opinnäytetyön ”Osatyökykyisenä työllistymistä edistävissä palveluissa- asiakkaiden kokemuksia” – tutkimukseen osallistumisesta

Olen saanut tietoa opinnäytetyön tavoitteesta, tutkimukseen osallistumisesta, yksityisyyteni suojaamisesta, tutkimusmateriaalin salassapidosta sekä tutkimuksen julkaisemiseen liittyvistä seikoista.

Haluan osallistua tämän opinnäytetyön yksilöhaastatteluun ja annan luvan käyttää haastattelussa kertomaani aineistoa tutkimuksen tekemiseksi tässä opinnäytetyössä.

Minulle on annettu mahdollisuus kysyä lisätietoa tutkimukseen osallistumisesta ja aineiston käytöstä.

Olen tietoinen, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voin keskeyttää tutkimukseen osallistumisen, milloin tahansa, ilmoittamalla siitä opinnäytetyön tekijälle.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Puhelin/sähköposti